

PRZEDMOWA

Opracowanie zawiera podstawowe wyniki Powszechnego Spisu Rolnego, przeprowadzonego w dniach 21 maja—8 czerwca 2002 r. łącznie z Narodowym Spisem Powszechnym Ludności i Mieszkań. Spisem rolnym zostały objęte wszystkie gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych od 0,1 do 1 ha włącznie, gospodarstwa sektora publicznego oraz pozostałe jednostki prowadzące produkcję rolną.

Niniejsze opracowanie jest zwięźczeniem prac obecnego etapu obliczeń danych sumarycznych. Dalsze prace są ukierunkowane na uzyskanie danych w ujęciach strukturalnych, korelacyjnych, przestrzennych, z uwzględnieniem spraw typologii i klasyfikacji gospodarstw rolnych. Przy ich opracowywaniu zostaną wykorzystane szerokie klasyfikacje i grupowania, które umożliwią poznanie polskiego rolnictwa w ważnych ujęciach strukturalnych, jak i dostarczenie niezbędnych informacji dla potrzeb krajowych, Unii Europejskiej i innych organizacji międzynarodowych.

W miarę postępu prac będą sukcesywnie ukazywać się kolejne problemowe publikacje ze Spisu. Przewiduje się wydanie jeszcze w 2003 r. 13 publikacji ogólnokrajowych oraz po 4 publikacje dla każdego z województw. Ponadto w Bazie Danych Regionalnych (BDR) będą zamieszczone informacje dla poszczególnych szczebli podziału terytorialnego kraju.

Generalny Komisarz Spisowy — Prezes Głównego Urzędu Statystycznego — składa serdeczne podziękowanie wszystkim, którzy przyczynili się do przeprowadzenia spisów i opracowania ich wyników.

Generalny Komisarz Spisowy
Prezes Głównego Urzędu Statystycznego
Tadeusz Toczyński

Warszawa, czerwiec 2003 r.

UWAGI METODYCZNE

Wprowadzenie

Powszechny Spis Rolny oraz Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań zostały przeprowadzone na terenie całego kraju w dniach od 21 maja do 8 czerwca 2002 r. (według stanu w dniu 20 maja 2002 r. godz. 24.00) zgodnie z n/w ustawami podjętymi przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej:

- z dnia 2 grudnia 1999 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2001 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 1, poz. 1) z późniejszą zmianą (Dz. U. z 2000 r., Nr 93, poz. 1026),
- z dnia 9 września 2000 r. o powszechnym spisie rolnym w 2002 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 99, poz. 1072),
- z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 1995 r., Nr 88, poz. 439) z późniejszymi zmianami.

W powyższych aktach prawnych określono termin i zakres tematyczny spisów, zasady organizacji i realizacji prac spisowych, zobowiązanie ludności do udzielania informacji oraz sposób ich zebrania.

Celem Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. było między innymi:

- zapewnienie podstawowej bazy informacyjnej o gospodarstwach rolnych i związanych z nimi gospodarstwach domowych, koniecznej dla realizacji krajowej, regionalnej i lokalnej polityki rolnej i społecznej na wsi,
- dostarczenie informacji niezbędnych dla finalizowania procesów stowarzyszeniowych z Unią Europejską (UE), jak i zapewnienia podstaw informacyjnych w pierwszych latach członkostwa zgodnie z wymogami UE oraz wykonanie zobowiązań Polski w zakresie dostarczenia informacji dla potrzeb organizacji międzynarodowych (FAO, OECD, EUROSTAT i inne),
- budowy i aktualizacji statystycznych operatów losowania prób do różnotematycznych badań reprezentacyjnych.

Zakres tematyczny Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. był bardzo obszerny i dotyczył blisko 3 mln. gospodarstw rolnych.

Obok raportu, wyniki spisu zostaną przedstawione w kolejno opracowywanych 17 publikacjach krajowych pod następującymi tytułami:

- „Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich”,
- „Zwierzęta gospodarskie”,
- „Użytkowanie gruntów i ich jakość”,
- „Uprawy rolne”,
- „Uprawy ogrodnicze”,

- „Budynki i infrastruktura techniczna w gospodarstwach rolnych”,
- „Ciągniki, maszyny i inne środki transportu w gospodarstwach rolnych”,
- „Pozarolnicza działalność gospodarstw rolnych”,
- „Systematyka i charakterystyka gospodarstw rolnych”,
- „Wybrane elementy sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych”,
- „Przemiany agrarne”,
- „Metodologia Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r.”,
- „Rolnictwo na terenach górskich i terenach o słabych warunkach glebowych”,
- „Cele produkcji w gospodarstwach rolnych”,
- „Charakterystyka gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną”,
- „Nakłady pracy w gospodarstwach rolnych”

oraz w 5 publikacjach szczebla wojewódzkiego:

- „Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich”,
- „Budynki i wyposażenie techniczne gospodarstw rolnych”,
- „Wybrane elementy sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych”,
- „Systematyka i charakterystyka gospodarstw rolnych”,
- „Cele produkcji w gospodarstwach rolnych”.

Planuje się również opracowanie publikacji dla szczebla gminnego w formie zestawu tablic zawierających informacje o gospodarstwach rolnych na terenie gminy, o możliwościach produkcyjnych gospodarstw rolnych, o skali upraw rolnych i ogrodniczych, o pogłowie zwierząt gospodarskich, o źródłach utrzymania gospodarstw domowych, o działalności pozarolniczej itp. oraz o lokacie gminy w województwie dla podstawowych parametrów w rolnictwie.

Ponadto w Bazie Danych Regionalnych (BDR), prowadzonej przez Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze, będą zamieszczone informacje ze spisu dla poszczególnych szczebli podziału terytorialnego kraju, tj. województwa, podregionu, powiatu, gminy, a także dla miejscowości.

Zakres i tematyka Powszechnego Spisu Rolnego

Powszechnym Spisem Rolnym objęto:

- gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha,
- gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych od 0,1 do 1 ha włącznie,
- osoby fizyczne będące właścicielami zwierząt gospodarskich, nie posiadające użytków rolnych lub posiadające użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha,
- pozostałe gospodarstwa rolne będące w użytkowaniu osób prawnych i jednostek organizacyjnych nie mających osobowości prawnej.

Wykaz gospodarstw indywidualnych powstał w oparciu o statystyczny rejestr podatkowy (system SPGC), który aktualizowany był przez rachmistrzów w czasie obchodu przedspisowego oraz uzupełniany o wykaz właścicieli zwierząt gospodarskich nie posiadających użytków rolnych lub posiadających użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha. Kartotekę gospodarstw rolnych będących w użytkowaniu osób prawnych i jednostek organizacyjnych nie mających osobowości prawnej utworzono na podstawie Bazy Jednostek Statystycznych.

Dla gospodarstw rolnych, których użytkownicy odmówili udziału w Powszechnym Spisie Rolnym 2002 r. lub z użytkownikami, których kontakt był niemożliwy dokonano imputacji danych o gospodarstwie.

Tematyka Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. została ujęta na formularzach spisowych w następujących działach:

- Powierzchnia gospodarstwa,
- Struktura własnościowa użytków rolnych gospodarstwa,
- Struktura dochodów,
- Działalność gospodarcza,
- Pracujący w indywidualnym gospodarstwie rolnym,
- Powierzchnia zasiewów,
- Powierzchnia inna,
- Pogłowie zwierząt gospodarskich,
- Rozdysponowanie produkcji rolniczej,
- Infrastruktura gospodarstwa,
- Budynki i budowle,
- Magazynowanie w gospodarstwie,
- Nawozy i pestycydy w gospodarstwie,
- Maszyny i urządzenia rolnicze,
- Wybrane wydatki w gospodarstwie.

W ramach spisu w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha zebrano następujące informacje:

1) dane o osobach będących użytkownikami gospodarstw rolnych:

- a) nazwisko i imiona użytkownika gospodarstwa rolnego,
- b) poziom wykształcenia rolniczego użytkownika,

c) wkład pracy w gospodarstwo rolne w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie – liczba godzin przepracowanych w gospodarstwie,

2) o liczbie pracowników najemnych stałych i pracowników dorywczych zatrudnionych w gospodarstwie rolnym,

3) o użytkowaniu gruntów, a w szczególności:

a) o powierzchni gruntów ogółem, w tym użytków rolnych (gruntów ornych, sadów, łąk i

- pastwisk trwałych), lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów i nieużytków,
- b) o powierzchni zasiewów głównych upraw,
- 4) o pogłowie zwierząt gospodarskich według gatunków i grup produkcyjno-użytkowych oraz liczbie pni pszczelich,
- 5) o rozdysponowaniu produkcji rolniczej,
- 6) o budynkach, infrastrukturze i wyposażeniu technicznym gospodarstw, w tym:
- a) rodzaje budynków, budowli i ich powierzchnia,
 - b) liczba ciągników rolniczych i innych środków transportowych oraz maszyn rolniczych,
 - c) źródła zaopatrzenia w wodę, sposoby odprowadzania ścieków i usuwania śmieci,
 - d) wyposażenie w sieć elektryczną i telefon,
 - e) rodzaje urządzeń melioracyjnych,
- 7) o stosowaniu nawozów i pestycydach w gospodarstwie w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie,
- 8) o zadłużeniu gospodarstw rolnych,
- 9) o działalności gospodarczej (rolniczej i pozarolniczej) prowadzonej przez użytkownika gospodarstwa rolnego lub osobę dorosłą pozostającą z użytkownikiem we wspólnym gospodarstwie domowym,
- 10) o ważniejszych wydatkach poniesionych w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie, w tym na:
- a) zakup gruntów,
 - b) budowę lub modernizację budynków,
 - c) powiększenie stada podstawowego,
 - d) zakup ciągników rolniczych i innych środków transportowych oraz maszyn rolniczych.

Informacje o wieku, płci, poziomie wykształcenia ogólnego, głównych i dodatkowych źródłach utrzymania użytkownika i członków jego gospodarstwa domowego, a także osób pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych pozyskano z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, który, jak wspomniano na wstępie, odbył się jednocześnie z Powszechnym Spisem Rolnym 2002 r. Dla osób fizycznych użytkujących gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha do 1 ha włącznie oraz dla właścicieli zwierząt gospodarskich zebrano w/w informacje, z wyłączeniem tych, o których mowa w pkt. 8 i 10, a w ramach punktów 3b, 6b, i 7 zebrano dane w ograniczonym zakresie tematycznym.

W ramach spisu u osób prawnych i w jednostkach organizacyjnych nie mających osobowości prawnej zebrano informacje, o których mowa w punktach 2-10.

Zgodnie z ustawą z dnia 2 grudnia 1999 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2002 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 1, poz. 1 i Nr 93 poz. 1026) i rozporządzeniem

Rady Ministrów z dnia 22 maja 2002 r. w sprawie wylosowanych obwodów objętych spisem kontrolnym (Dz. U. Nr 66, poz. 597) po zakończeniu Powszechnego Spisu Rolnego i Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzono w dniach od 17 do 25 czerwca 2002 r. spis kontrolny w wylosowanych 903 obwodach spisowych, co stanowiło 0,5% ogółu obwodów spisowych.

Ważniejsze definicje, pojęcia spisowe i zasady spisywania

Za gospodarstwo rolne uważa się grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

Za gospodarstwo indywidualne uważa się gospodarstwo rolne o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha, będące własnością lub znajdujące się w użytkowaniu osoby fizycznej lub grupy osób.

Za właściciela zwierząt gospodarskich uważa się osobę nie posiadającą użytków rolnych lub posiadającą użytki o powierzchni mniejszej niż 0,10 ha, która ma co najmniej: 1 sztukę bydła lub (i) 5 sztuk trzody chlewnej albo 1 lochę lub (i) 3 sztuki owiec bądź kóz lub (i) 1 konia lub (i) 30 sztuk drobiu lub (i) 5 sztuk samic zwierząt futerkowych (w tym królików) lub (i) 1 pień pszczeleli.

Za użytkownika gospodarstwa indywidualnego uważa się osobę fizyczną lub grupę osób, które faktycznie użytkują grunty, niezależnie od tego, czy są właścicielami, dzierżawcami, czy użytkują je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty te są zlokalizowane w jednej, czy w kilku gminach.

Za gospodarstwo domowe użytkownika gospodarstwa rolnego (właściciela zwierząt gospodarskich) uważa się zespół osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie, jeżeli wśród nich jest osoba prowadząca gospodarstwo indywidualne (właściciel zwierząt gospodarskich).

Do zbiorowości pracujących na własny rachunek w rolnictwie zaliczono osoby pracujące wyłącznie lub głównie:

- w gospodarstwach indywidualnych powyżej 1 ha, z wyłączeniem gospodarstw produkujących wyłącznie na potrzeby własne,
- w gospodarstwach indywidualnych do 1 ha użytków rolnych łącznie, z wyłączeniem gospodarstw produkujących wyłącznie lub głównie na potrzeby własne,
- jako właściciele zwierząt gospodarskich, z wyłączeniem produkujących wyłącznie lub głównie na potrzeby własne.

Do ogólnej powierzchni gruntów gospodarstwa zaliczono wszystkie bez wyjątku grunty wchodzące w skład gospodarstwa, a więc wszystkie grunty użytkowane rolniczo (grunty

orne, sady, łąki i pastwiska), wszystkie związane z nimi grunty użytkowane nierolniczo, jak lasy, podwórza, grunty pod zabudowaniami lub przeznaczone pod zabudowę, ogrody ozdobne, grunty pod wodami, drogi, torfowiska, kamieniołomy, żwirownie itp. oraz nieużytki, niezależnie od tytułu władania (własne, dzierżawione na zasadzie umowy i bezumownie, użytkowane z innego tytułu).

Gospodarstwa indywidualne spisywano w miejscu przebywania użytkownika i tam ujmowano całkowitą, ogólną powierzchnię, niezależnie od miejsca położenia gruntów.

Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych

Dane dotyczące pogłowia zwierząt gospodarskich zostały ujęte w dwóch podstawowych formach własności, tj. w sektorze publicznym i prywatnym.

W sektorze prywatnym podstawowymi formami własności są: własność prywatna krajowa (gospodarstwa indywidualne, gospodarstwa spółdzielcze i spółki prywatne), własność zagraniczna i własność mieszana.

Do sektora publicznego zaliczono gospodarstwa własności państwowej (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), gospodarstwa będące własnością samorządową (gmin) oraz gospodarstwa stanowiące własność mieszaną (spółki z przewagą mienia państwowego).

Wszystkie informacje o liczebności pogłowia, odnoszące się do osób prawnych i jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej w ramach sektora prywatnego i publicznego, ujmują wyłącznie zwierzęta stanowiące własność tych podmiotów (tzn. bez zwierząt utrzymywanych na działkach pracowników gospodarstw państwowych i członków spółdzielni).

W ramach sektora prywatnego dane opracowano dla gospodarstw:

- własności prywatnej krajowej, w tym dla:
 - gospodarstw indywidualnych,
 - spółdzielni produkcji rolniczej, które obejmują rolnicze spółdzielnie produkcyjne, spółdzielnie kółek rolniczych i inne gospodarstwa spółdzielcze o przeważającej działalności rolniczej,
- własności zagranicznej,
- własności mieszanej.

Gospodarstwa indywidualne obejmują:

- gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, prowadzone przez rolników na gruntach własnych i niewłasnych,
- gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha do 1 ha włącznie użytkowane rolniczo przez osoby prywatne,

- osoby fizyczne będące właścicielami zwierząt gospodarskich, nie posiadające użytków rolnych lub posiadające użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha.

W ramach sektora publicznego w publikacji prezentuje się dane dla gospodarstw:

- własności państwowej, w tym gospodarstw skarbowych,
- własności samorządowej,
- własności mieszanej.

Informacje liczbowe w ujęciu odsetkowym prezentowane są z jednym znakiem po przecinku i z uwagi na elektroniczną technikę zaokrągleń mogą nie sumować się na 100%. Liczby te są poprawne pod względem merytorycznym.

Segregacji gospodarstw rolnych na: posiadające zwierzęta gospodarskie ogółem i według liczby gatunków oraz nie posiadające zwierząt dokonano na podstawie informacji o utrzymywaniu pogłowa przynajmniej jednego z czterech podstawowych gatunków zwierząt gospodarskich, tj. bydła, trzody chlewnej, owiec i koni.

W celu przeliczenia pogłowa zwierząt w sztukach fizycznych na sztuki przeliczeniowe duże (dotyczy 4 podstawowych gatunków zwierząt gospodarskich - bydła, trzody chlewnej, owiec i koni) - wykorzystano następujące współczynniki:

bydło - 0,8,

trzoda chlewna - 0,15,

owce - 0,08,

konie - 1,0..

Niezależnie od powyższych zbiorczych grupowań – rozliczeń makroekonomicznych według grup użytkowników – dane Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r., w zależności od tematyki, opracowano według niżej wymienionych klasyfikacji:

- grup obszarowych powierzchni ogólnej, wyodrębniając następujące grupy: do 1 ha (0,00-0,10, 0,10-0,20, 0,20-0,50, 0,50-1,00), 1-2, 2-3, 3-4, 4-5, 5-7, 7-10, 10-15, 15-20, 20-30, 30-50, 50-100, 100-200, 200-300, 300-500, 500-1000, 1000 ha i więcej;

- grup obszarowych powierzchni użytków rolnych, wyodrębniając następujące grupy: do 1 ha (0,00, 0,01-0,10, 0,10-0,20, 0,20-0,50, 0,50-1,00), 1-2, 2-3, 3-5, 5-7, 7-10, 10-15, 15-20, 20-30, 30-50, 50-100, 100-200, 200-300, 300-500, 500-1000, 1000 ha i więcej;

- grup obszarowych powierzchni użytków rolnych, według poszczególnych rodzajów użytków, wyodrębniając następujące grupy: do 1 ha, 1-2, 2-3, 3-5, 5-7, 7-10, 10-15, 15-20, 20-30, 30-50, 50 ha i więcej;

- grup obszarowych gruntów pod zabudowaniami: do 0,1 ha, 0,1-0,2, 0,2-0,5, 0,5-1, 1-2, 2 ha i więcej;

- grup obszarowych gruntów pod zasiewami według upraw, wyodrębniając następujące grupy; poniżej 1 ha, 1-2, 2-3, 3-5, 5-7, 7-10, 10-15, 15-20, 20-30, 30-50, 50 ha i więcej;

- wskaźnika jakości gruntów: do 0,4, 0,4-0,7, 0,7-1, 1 i powyżej;
- powierzchni upraw warzyw pod osłonami w ha: do 0,05, 0,05-0,1, 0,1-0,2, 0,2-0,3, 0,3-0,5, 0,5-0,7, 0,7-1,0, 1,0 i więcej;
- powierzchni upraw grzybów jadalnych w m²: do 100, 100-200, 200-300, 300-500, powyżej 500;
- wyposażenia w siłę pociągową: bez żywej i mechanicznej siły pociągowej, z żywą siłą pociągową, z żywą i mechaniczną siłą pociągową, wyłącznie z ciągnikami;
- mocy silnika w ciągniku w KW: do 15; 15-25; 25-40; 40-60; 60-100; 100 i więcej;
- celu produkcji i wartości produkcji sprzedanej: gospodarstwa nie prowadzące produkcji, produkujące na własne potrzeby, produkujące głównie na własne potrzeby, produkujące głównie na rynek, w których wartość produkcji sprzedanej wynosiła: poniżej 3 tys. zł, 3-5, 5-15, 15-25, 25-50, 50-100, 100 tys. zł i więcej;
- skali natężenia chowu poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich;
- liczby osób zamieszkałych w gospodarstwie domowym z użytkownikiem gospodarstwa rolnego według źródeł utrzymania;
- cech charakteryzujących użytkowników gospodarstw rolnych i członków ich rodzin pracujących w gospodarstwie według wieku i płci, mężczyźni - poniżej 25 lat, 25- 34, 35-44, 45-64, 65 i więcej lat oraz kobiety - poniżej 25 lat, 25-34, 35-44, 45-64, 65 i więcej lat;
- czasu pracy w gospodarstwie rolnym w stosunku do normy pełnego etatu (rocznej jednostki pracy): 0, 0 - ¼, ¼ - ½, ½ - ¾, 1 etat (pełny wymiar czasu pracy);
- poziomu wykształcenia rolniczego użytkownika;
- inne grupowania gospodarstw według cech ujętych w spisie, nie wymienione wyżej.

W kolejnych publikacjach będą prezentowane i analizowane gospodarstwa według wyżej wymienionych klasyfikacji i powiązań między grupami cech charakteryzujących gospodarstwa rolne.

UWAGI OGÓLNE

Rolnictwo polskie charakteryzuje się ciągłym procesem zmian zachodzących zarówno w strukturach własnościowych, jak i kierunkach użytkowania ziemi. Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2002, w porównaniu z danymi uzyskanymi w pełnym spisie rolnym 1996 wskazują na:

- spadek ogólnej powierzchni gruntów w użytkowaniu gospodarstw rolnych z 20,8 mln ha do 19,3 mln ha, a więc o 1,5 mln ha, tj. o 6,9%, w tym zmniejszenie powierzchni użytków rolnych z 17,9 mln ha do 16,9 mln ha, tj. o 1,0 mln ha (o 5,5%);
- zmniejszenie liczby gospodarstw rolnych z 3066,5 tys. do 2933,2 tys., tj. o 133,3 tys. (o 4,3%), w tym gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha z 2046,8 tys. do 1956,1 tys. (o 4,4%);
- zmiany w strukturze gospodarstw rolnych, a mianowicie wzrost udziału gospodarstw o powierzchni użytków rolnych do 5 ha z 70,2% do 72,4% oraz podmiotów o powierzchni użytków rolnych 20 ha i więcej z 2,8% do 4,1%, tj. odpowiednio o 2,2 pkt i o 1,3 pkt, natomiast spadek udziału jednostek o powierzchni użytków rolnych 5-20 ha z 27,0% do 23,7%, tj. o 3,3 punktu;
- zmiany struktury ludności związanej z gospodarstwami rolnymi według ekonomicznych grup wieku w 2002 r., we wszystkich grupach w stosunku do wyników z 1996 r. Odnotowuje się zmniejszenie liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) o 1,4 pkt procentowego (w tym na wsi o 1,1 pkt). Zwiększyła się natomiast liczba ludności w wieku produkcyjnym o 4,2 pkt. procentowego, w tym w wieku mobilnym (18-44 lata) o 1,8 pkt procentowego, niemobilnym (45-59/64 lata) o 2,4 punktu. Natomiast zmniejszeniu uległa liczba ludności starszej, czyli w wieku poprodukcyjnym (60 lat i więcej kobiety oraz 65 lat i więcej mężczyźni) o 2,8 punktu;
- znaczne zróżnicowanie pracujących w gospodarstwach indywidualnych pod względem wykształcenia w zależności od wielkości gospodarstwa rolnego. Osoby pracujące w największych gospodarstwach (o powierzchni użytków rolnych powyżej 50 ha) były zdecydowanie lepiej wykształcone niż te, które pracowały w małych i średnich gospodarstwach rolnych. W pierwszej grupie odnotowano ponad dwukrotnie wyższy odsetek osób z wykształceniem co najmniej średnim – 47,5%, podczas gdy w gospodarstwach o powierzchni do 50 ha - 21,4%;
- zmniejszenie o 21% ogólnej liczby gospodarstw rolnych prowadzących działalność gospodarczą (rolniczą i pozarolniczą), przy czym zmniejszenie to jest wynikiem czasowego zawieszenia lub całkowitej rezygnacji z prowadzenia działalności rolniczej przez użytkowników gospodarstw w związku z utrzymującą się już od dłuższego czasu trudną sytuacją ekonomiczno-produkcyjną w rolnictwie;

- znaczący wzrost (o 46%) liczby gospodarstw rolnych, których użytkownicy lub osoby dorosłe, pozostające we wspólnym gospodarstwie domowym z użytkownikiem, prowadzili działalność pozarolniczą. Podejmowanie przez coraz większą liczbę gospodarstw rolnych działalności pozarolniczej, przy jednoczesnym utrzymywaniu się słabej koniunktury na wielu rynkach rolnych, związane było z szukaniem nowych źródeł dochodu głównego lub dodatkowego przez użytkowników lub członków ich gospodarstwa domowego. Najczęściej realizowanym rodzajem działalności pozarolniczej był handel, przetwórstwo rolno-spożywcze, budownictwo i transport;

- zmniejszenie ogólnej powierzchni zasiewów z 12,3 mln ha do 10,8 mln ha, tj. o 1,5 mln ha (o 12,5%). W porównaniu do pełnego spisu rolnego 1996 znacząco zmniejszyła się powierzchnia uprawy zbóż ogółem z 8,7 mln ha do 8,3 mln ha, tj. o 0,4 mln ha (o 4,9%), ziemniaków z 1,3 mln ha do 0,8 mln ha, tj. o 0,5 mln ha (o 40,1%), buraków cukrowych z 0,5 mln ha do 0,3 mln ha tj. o niespełna 0,2 mln ha (o 33,1%).

Zmniejszenie ogólnej powierzchni pod zasiewami wynika przede wszystkim ze znacząco mniejszej liczby gospodarstw zajmujących się produkcją roślinną;

- istotny spadek pogłowia bydła i owiec. Rolnicy ograniczali chów tych gatunków m.in. z uwagi na słabnący popyt na żywiec rzeźny wołowy i barani oraz trudności ze zbytem wełny. Odnotowano natomiast w 2002 r. wzrost liczebności trzody chlewnej, związany z dobrą w tym okresie koniunkturą na rynku wieprzowiny, oraz dynamicznie rozwijający się chów drobiu, co uzewnętrzniło się znaczącym przyrostem populacji drobiu.

II. CZĘŚĆ TABELARYCZNA

Tabl. 1. Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych i użytkowników w latach 1996 i 2002

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	1996	2002			
	Ogółem	Sektor prywatny		Sektor publiczny	
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne		
	w tysiącach				
OGÓŁEM					
OGÓŁEM	3066,5	2933,2	2932,0	2928,6	1,2
Gospodarstwa rolne do 1 ha UR włącznie (działki rolne i właściciele zwierząt gospodarskich)					
Razem	1019,7	977,1	977,1	976,9	0,0
0 – 0,1	18,1	19,7	19,7	19,6	0,0
0,1 – 0,2.....	279,8	213,4	213,4	213,4	0,0
0,2 – 0,5.....	420,3	411,3	411,3	411,2	0,0
0,5 – 1.....	301,5	332,7	332,7	332,6	0,0
Gospodarstwa rolne powyżej 1 ha UR					
Razem	2046,8	1956,1	1954,9	1951,7	1,2
1 – 2	462,4	517,0	517,0	516,8	0,0
2 – 3	281,7	281,1	281,1	281,0	0,0
3 – 5	386,3	348,7	348,6	348,5	0,1
5 – 7	260,9	216,8	216,8	216,6	0,0
7 – 10	260,3	210,0	210,0	209,9	0,0
10 – 15	217,4	182,7	182,7	182,5	0,0
15 – 20	89,5	83,9	83,9	83,8	0,0
20 – 30	55,9	64,3	64,2	64,1	0,1
30 – 50	19,8	31,7	31,6	31,4	0,1
50 – 100	6,0	12,4	12,2	12,0	0,2
100 – 200	2,2	3,4	3,2	2,9	0,2
200 – 300	1,0	1,1	1,0	0,8	0,1
300 – 500	1,3	1,3	1,2	0,7	0,1
500 – 1000	1,4	1,1	1,0	0,5	0,1
1000 i więcej	0,7	0,6	0,4	0,2	0,2

Tabl. 1. Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych i użytkowników w latach 1996 i 2002 (dok.)

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	1996	2002		
	Ogółem	Sektor prywatny		Sektor publiczny
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne	
	w procentach ogółem			

OGÓŁEM

OGÓŁEM | **100,0** | **100,0** | **100,0** | **100,0** | **100,0**

Gospodarstwa rolne do 1 ha UR włącznie (działki rolne i właściciele zwierząt gospodarskich)

Razem	33,3	33,3	33,3	33,3	2,4
0 – 0,1	0,6	0,7	0,7	0,7	0,9
0,1 – 0,2	9,1	7,3	7,3	7,3	0,2
0,2 – 0,5	13,7	14,0	14,0	14,0	0,5
0,5 – 1	9,9	11,3	11,3	11,3	0,9

Gospodarstwa rolne powyżej 1 ha UR

Razem	66,7	66,7	66,7	66,7	97,6
1 – 2	15,1	17,6	17,6	17,6	2,8
2 – 3	9,2	9,6	9,6	9,6	3,4
3 – 5	12,6	11,9	11,9	11,9	4,7
5 – 7	8,5	7,4	7,4	7,4	3,2
7 – 10	8,5	7,2	7,2	7,2	3,2
10 – 15	7,1	6,2	6,2	6,2	3,2
15 – 20	2,9	2,9	2,9	2,9	2,5
20 – 30	1,8	2,2	2,2	2,2	4,5
30 – 50	0,7	1,1	1,1	1,1	6,6
50 – 100	0,2	0,4	0,4	0,4	14,1
100 – 200	0,1	0,1	0,1	0,1	12,5
200 – 300	0,0	0,0	0,0	0,0	7,6
300 – 500	0,0	0,1	0,1	0,1	8,9
500 – 1000	0,0	0,0	0,0	0,0	8,5
1000 i więcej	0,0	0,0	0,0	0,0	11,9

Tabl. 6. Ludność w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego do 1 ha użytków rolnych włącznie według ekonomicznych grup wieku i powierzchni użytków rolnych w 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W wieku ^{a)}				
		przedprodukcyjnym	produkcyjnym			Poprodukcyjnym
			razem	mobilnym	nie-mobilnym	
w tysiącach						
OGÓŁEM	3016,8	693,5	1816,9	1114,0	702,9	506,3
w odsetkach						
Ludność w gospodarstwach domowych z właścicielem zwierząt gospodarskich	2,0	1,9	1,9	1,8	2,0	2,7
Ludność w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego od 0,1 do 1 ha UR włącznie	98,0	98,1	98,1	98,2	98,0	97,3
0,1 - 0,5 ha	63,0	62,3	63,1	62,8	63,5	64,0
0,5 - 1	35,0	35,8	35,1	35,4	34,5	33,4
w tysiącach						
MIASTA	996,7	204,0	639,2	369,1	270,1	153,4
w odsetkach						
Ludność w gospodarstwach domowych z właścicielem zwierząt gospodarskich	1,5	1,4	1,5	1,5	1,5	2,0
Ludność w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego od 0,1 do 1 ha UR włącznie	98,5	98,6	98,5	98,5	98,5	98,0
0,1 - 0,5 ha	66,5	65,6	66,3	66,1	66,6	68,2
0,5 - 1,0 ha	32,0	33,0	32,2	32,5	31,8	29,9
w tysiącach						
WIEŚ	2020,1	489,5	1177,7	744,9	432,8	352,9
w odsetkach						
Ludność w gospodarstwach domowych z właścicielem zwierząt gospodarskich	2,2	2,1	2,1	2,0	2,2	3,0
Ludność w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego od 0,1 do 1 ha UR włącznie	97,8	97,9	97,9	98,0	97,8	97,0
0,1 - 0,5 ha	61,4	60,9	61,3	61,2	61,5	62,2
0,5 - 1	36,4	37,0	36,6	36,9	36,2	34,9

a/ Osoby w wieku nieustalonym uwzględniono tylko w „ogółem”.

Tabl. 4. Ludność związana z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego do 1 ha użytków rolnych włącznie według płci i źródeł utrzymania w 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem			W tym wieś		
	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
	w tysiącach					
OGÓŁEM	3016,8	1482,5	1534,3	2020,1	994,6	1025,5
	w odsetkach					
Ludność utrzymująca się głównie lub dodatkowo z dochodów z pracy w gospodarstwie indywidualnym do 1 ha UR włącznie	15,2	16,4	14,0	18,8	20,2	17,4
wyłącznie z dochodów z pracy gospodarstwie rolnym	1,7	1,7	1,7	2,2	2,1	2,2
głównie z dochodów z pracy w gospodarstwie rolnym, a dodatkowo z innych źródeł	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
dodatkowo z dochodów z pracy w gospodarstwie rolnym, a głównie z innych źródeł	12,4	13,6	11,2	15,3	16,8	13,9
utrzymywani z dochodów z pracy w gospodarstwie rolnym	0,9	0,9	0,9	1,1	1,1	1,1
Ludność utrzymująca się z innych źródeł niż dochody z pracy w gospodarstwie indywidualnym do 1 ha UR włącznie	84,3	83,1	85,6	80,7	79,3	82,1
z dochodów z pracy najemnej	19,7	21,3	18,1	17,0	19,0	15,1
z dochodów z pracy na rachunek własny lub z dochodów z najmu	2,8	3,8	1,9	2,0	2,8	1,3
z emerytury pracowniczej, kombatanckiej i pochodnych	9,2	8,9	9,3	7,3	7,3	7,3
z emerytury rolnej	2,5	1,1	3,9	3,4	1,5	5,3
z renty z tytułu niezdolności do pracy (renty inwalidzkiej)	6,4	6,7	6,2	6,5	6,7	6,2
z pozostałych niezarobkowych źródeł	5,7	4,4	7,0	5,7	4,5	6,8
z dochodów z własności	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0
utrzymywani z innych dochodów niż praca w gospodarstwie rolnym	37,9	36,8	39,1	38,7	37,4	40,1
Nie ustalono	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5

Tabl. 7. Pracujący wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według powierzchni użytków rolnych w 2002 r.

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Ogółem	Pracujący	
		wyłącznie	głównie
w tysiącach			
OGÓŁEM			
Ogółem.....	1967,0	1899,3	67,7
Gospodarstwa indywidualne do 1 ha użytków rolnych włącznie			
Razem	21,2	20,4	0,8
Gospodarstwa indywidualne powyżej 1 ha użytków rolnych			
Razem	1945,8	1878,9	66,9
1-2	199,4	194,8	4,6
2-5	496,3	483,0	13,3
5-10	571,2	549,9	21,3
10-20	461,6	443,2	18,4
20-50	187,3	180,0	7,3
50-100	22,6	21,3	1,3
100 i więcej	7,4	6,7	0,7
w odsetkach			
OGÓŁEM			
Ogółem	100,0	100,0	100,0
Gospodarstwa indywidualne do 1 ha użytków rolnych włącznie			
Razem	1,1	1,1	1,2
Gospodarstwa indywidualne powyżej 1 ha użytków rolnych			
Razem	98,9	98,9	98,8
1-2	10,1	10,3	6,8
2-5	25,2	25,4	19,6
5-10	29,1	28,9	31,4
10-20	23,5	23,3	27,1
20-50	9,5	9,5	10,9
50-100	1,1	1,1	1,9
100 i więcej	0,4	0,4	1,1

Tabl. 8. Pracujący wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według województw w 2002 r.

Województwa	Ogółem			Pracujący					
				wyłącznie			głównie		
	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
w tysiącach osób									
Polska	1967,0	1076,5	890,5	1899,2	1024,0	875,3	67,7	52,5	15,2
Dolnośląskie	60,9	34,3	26,7	58,2	32,1	26,1	2,7	2,1	0,6
Kujawsko-pomorskie	106,1	60,0	46,1	102,3	56,9	45,3	3,8	3,1	0,7
Lubelskie	269,5	148,4	121,1	260,2	141,2	118,9	9,3	7,2	2,1
Lubuskie	20,4	11,7	8,6	19,6	11,1	8,5	0,8	0,6	0,2
Łódzkie	183,9	100,7	83,2	176,3	95,0	81,3	7,6	5,7	1,9
Małopolskie	175,9	90,6	85,4	171,6	87,3	84,3	4,4	3,3	1,1
Mazowieckie	306,2	171,3	134,9	293,8	161,6	132,2	12,4	9,7	2,7
Opolskie	41,8	22,5	19,3	40,0	21,0	19,0	1,9	1,5	0,4
Podkarpackie ...	152,2	75,3	76,8	149,9	73,6	76,3	2,3	1,8	0,5
Podlaskie	133,7	78,2	55,5	129,5	74,8	54,6	4,3	3,4	0,9
Pomorskie	49,8	28,6	21,2	47,6	26,8	20,8	2,2	1,8	0,4
Śląskie	59,9	30,3	29,6	57,8	28,8	29,0	2,0	1,5	0,5
Świętokrzyskie	139,8	74,4	65,4	136,6	71,9	64,7	3,2	2,5	0,7
Warmińsko-mazurskie	56,0	32,4	23,6	54,0	30,8	23,1	2,0	1,5	0,5
Wielkopolskie ..	180,1	100,0	80,1	172,6	94,2	78,5	7,4	5,8	1,6
Zachodnio-pomorskie	30,9	17,9	13,0	29,4	16,8	12,6	1,5	1,1	0,3

Tabl. 9. Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych i prowadzenia działalności rolniczej w 2002 r.

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Ogółem	Gospodarstwa		Ogółem	Gospodarstwa	
		prowadzące działalność rolniczą	nie prowadzące działalności rolniczej		prowadzące działalność rolniczą	nie prowadzące działalności rolniczej
	w tysiącach			w procentach ogółem		
OGÓŁEM						
OGÓŁEM	2933,2	2177,6	755,6	100,0	100,0	100,0
Gospodarstwa rolne do 1 ha UR włącznie (działki rolne i właściciele zwierząt gospodarskich)						
Razem	977,1	556,4	420,7	33,3	25,6	55,7
0 – 0,1	19,7	19,6	0,1	0,7	0,9	0,0
0,1 – 0,2 ...	213,4	112,5	100,9	7,3	5,2	13,4
0,2 – 0,5 ...	411,3	224,4	186,9	14,0	10,3	24,7
0,5 – 1	332,7	199,9	132,8	11,3	9,2	17,6
Gospodarstwa rolne powyżej 1 ha UR						
Razem	1956,1	1621,2	334,9	66,7	74,4	44,3
1 – 2	517,0	350,8	166,2	17,6	16,1	22,0
2 – 3	281,1	214,9	66,3	9,6	9,9	8,8
3 – 5	348,7	294,3	54,4	11,9	13,5	7,2
5 – 7	216,8	196,0	20,8	7,4	9,0	2,8
7 – 10	210,0	196,9	13,2	7,2	9,0	1,8
10 – 15	182,7	175,2	7,5	6,2	8,0	1,0
15 – 20	83,9	81,4	2,5	2,9	3,7	0,3
20 – 30	64,3	62,5	1,8	2,2	2,9	0,2
30 – 50	31,7	30,7	1,0	1,1	1,4	0,1
50 – 100 ...	12,4	11,7	0,7	0,4	0,5	0,1
100 – 200 .	3,4	3,1	0,3	0,1	0,1	0,0
200 – 300 .	1,1	1,0	0,1	0,0	0,1	0,0
300 – 500 .	1,3	1,2	0,1	0,1	0,1	0,0
500 – 1000	1,1	1,0	0,1	0,0	0,1	0,0
1000 i więcej	0,6	0,5	0,1	0,0	0,0	0,0

Tabl.12. Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych i użytkowników w latach 1996 i 2002

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	1996	2002		
	Ogółem	Sektor prywatny		Sektor publiczny
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne	

w tysiącach

OGÓLEM

OGÓLEM | **20764,7^a** | **19324,8** | **18143,7** | **16792,4** | **1181,1**

Gospodarstwa rolne do 1 ha UR włącznie (działki rolne i właściciele zwierząt gospodarskich)

Razem	500,0	537,4	535,4	529,5	2,0
0 – 0,1	4,9	6,7	6,0	5,1	0,7
0,1 – 0,2	59,8	48,5	48,5	48,5	0,0
0,2 – 0,5	182,1	184,3	183,6	183,3	0,7
0,5 – 1	253,2	297,9	297,3	292,6	0,6

Gospodarstwa rolne powyżej 1 ha UR

Razem	19410,0	18787,4	17608,3	16262,9	1179,1
1 – 2	797,6	892,3	890,6	889,2	1,7
2 – 3	834,6	831,2	830,8	824,8	0,4
3 – 5	1783,6	1603,8	1603,2	1600,1	0,6
5 – 7	1781,6	1503,1	1502,1	1487,3	1,0
7 – 10	2473,7	2002,1	1999,7	1993,4	2,4
10 – 15	2981,0	2509,9	2497,1	2471,9	12,8
15 – 20	1730,6	1616,8	1613,7	1593,8	3,1
20 – 30	1514,5	1713,3	1708,6	1685,4	4,7
30 – 50	828,2	1290,3	1285,1	1267,8	5,2
50 – 100	466,4	937,5	898,9	845,1	38,6
100 – 200	371,0	517,7	487,2	417,6	30,5
200 – 300	284,9	307,1	264,4	201,7	42,7
300 – 500	595,2	547,0	495,0	310,1	52,0
500 – 1000	1030,9	819,3	726,1	371,1	93,2
1000 i więcej	1936,2	1696,0	805,8	303,6	890,2

a/ Łącznie z szacunkiem powierzchni w gospodarstwach rolnych w obwodach wyłączonych z PSR 1996 i łącznie z działkami użytkowników zamieszkałych poza terenem obwodów spisowych (szacunek wyniósł – 854,7 tys. ha).

Tabl. 12. Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych i użytkowników w latach 1996 i 2002 (dok.)

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	1996	2002		
	Ogółem	Sektor prywatny		Sektor publiczny
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne	
w procentach ogółem				

OGÓLEM

OGÓLEM	100,0 ^a	100,0	100,0	100,0	100,0
Gospodarstwa rolne do 1 ha UR włącznie (działki rolne i właściciele zwierząt gospodarskich)					
Razem	2,5	2,8	3,0	3,2	0,2
0 – 0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
0,1 – 0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,0
0,2 – 0,5	0,9	1,0	1,0	1,1	0,1
0,5 – 1	1,3	1,5	1,7	1,8	0,0

Gospodarstwa rolne powyżej 1 ha UR

Razem	97,5	97,2	97,0	96,8	99,8
1 – 2	4,0	4,6	4,9	5,3	0,2
2 – 3	4,2	4,3	4,6	4,9	0,0
3 – 5	9,0	8,3	8,8	9,5	0,1
5 – 7	8,9	7,8	8,3	8,9	0,1
7 – 10	12,4	10,3	11,0	11,9	0,2
10 – 15	15,0	13,0	13,8	14,7	1,1
15 – 20	8,7	8,4	8,9	9,5	0,2
20 – 30	7,6	8,9	9,4	10,0	0,4
30 – 50	4,2	6,7	7,1	7,6	0,4
50 – 100	2,3	4,8	5,0	5,0	3,3
100 – 200	1,9	2,7	2,7	2,5	2,5
200 – 300	1,4	1,6	1,4	1,2	3,6
300 – 500	3,0	2,8	2,7	1,8	4,4
500 – 1000	5,2	4,2	4,0	2,2	7,9
1000 i więcej	9,7	8,8	4,4	1,8	75,4

a/ Łącznie z szacunkiem powierzchni w gospodarstwach rolnych w obwodach wyłączonych z PSR 1996 i łącznie z działkami użytkowników zamieszkałych poza terenem obwodów spisowych.

Tabl. 13. Struktura użytkowania gruntów w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych w latach 1996 i 2002

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Powierzchnia gruntów ogółem	Użytki rolne							Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
		razem	grunty orne			sady	łąki	pastwiska		
			razem	pod zasiewami	odłogi i ugory					
w procentach										

OGÓŁEM

OGÓŁEM										
1996	100,0	87,1	67,3	60,6	6,6	1,2	13,2	5,5	6,5	6,4
2002	100,0	87,4	67,6	55,7	11,9	1,4	13,1	5,3	6,3	6,3

Gospodarstwa rolne do 1 ha UR włącznie (działki rolne i właściciele zwierząt gospodarskich)

Razem	100,0	73,8	57,0	27,1	29,9	3,4	11,9	1,5	6,6	19,6
0 – 0,1	100,0	2,5	1,9	1,2	0,7	0,1	0,3	0,1	20,1	77,4
0,1 – 0,2	100,0	59,9	46,5	21,4	25,1	3,7	8,9	0,7	8,0	32,1
0,2 – 0,5	100,0	71,5	55,6	25,4	30,2	3,8	10,9	1,2	6,5	22,0
0,5 – 1	100,0	79,0	60,8	29,6	31,2	3,1	13,2	1,9	6,2	14,8

Gospodarstwa rolne powyżej 1 ha UR

Razem	100,0	87,8	67,9	56,5	11,4	1,3	13,1	5,4	6,2	6,0
1 – 2	100,0	81,3	60,7	33,0	27,7	2,3	15,7	2,6	8,8	9,9
2 – 5	100,0	83,7	61,4	42,1	19,3	2,2	16,3	3,8	9,6	6,7
5 – 7	100,0	85,1	63,5	51,1	12,4	2,2	14,9	4,4	8,6	6,3
7 – 10	100,0	87,5	66,2	57,1	9,1	2,2	14,2	5,0	7,6	4,9
10 – 15	100,0	88,3	66,8	60,3	6,5	1,7	13,8	6,1	7,0	4,7
15 – 20	100,0	89,1	67,2	62,2	5,0	1,2	13,7	7,0	6,1	4,8
20 – 30	100,0	90,0	68,7	64,1	4,5	0,8	13,3	7,2	5,4	4,6
30 – 50	100,0	91,6	72,3	67,4	4,9	0,6	11,9	6,7	4,1	4,3
50 – 100	100,0	88,5	74,4	67,5	6,9	0,5	8,8	4,8	3,8	7,7
100 – 200	100,0	88,9	75,9	65,4	10,4	0,8	7,9	4,4	2,9	8,2
200 – 300	100,0	88,5	74,2	64,1	10,0	0,5	8,8	5,0	1,9	9,6
300 – 500	100,0	92,6	79,0	69,2	9,8	0,4	8,3	4,9	2,8	4,6
500 – 1000	100,0	91,8	79,2	71,1	8,1	0,2	8,0	4,5	1,7	6,5
1000 i więcej .	100,0	88,8	69,0	45,2	23,8	0,3	12,6	6,9	3,9	7,3

Tabl. 16. Zwierzęta gospodarskie według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych w latach 1996 i 2002

Wyszczególnienie	Bydło		Trzoda chlewna		Owce	Konie	Drób ogółem
	ogółem	w tym krowy	ogółem	w tym lochy			
	w tysiącach sztuk						

OGÓŁEM

OGÓŁEM							
1996	7136,5	3461,2	17963,9	1677,4	551,6	568,8	160895,5
2002	5532,7	2873,2	18628,9	1918,4	345,3	329,6	198783,5

Gospodarstwa rolne do 1 ha UR (działki rolne i właściciele zwierząt gospodarskich)

Razem	60,3	41,0	182,7	19,8	15,3	14,9	30292,7
0 – 0,1	10,8	6,7	67,1	7,8	1,5	3,3	14405,0
0,1 – 0,2	3,6	2,5	11,5	1,4	0,8	1,2	1566,4
0,2 – 0,5	15,6	10,9	37,5	4,0	4,5	4,1	5226,6
0,5 – 1	30,3	20,9	66,6	6,6	8,5	6,3	9094,7

Gospodarstwa rolne powyżej 1 ha UR

Razem	5472,4	2838,2	18446,2	1898,6	330,0	314,7	168490,8
1 – 2	120,6	82,6	255,1	24,0	23,5	21,3	22026,1
2 – 3	153,1	102,6	299,2	30,5	19,7	28,9	16482,8
3 – 5	367,8	233,7	836,5	96,2	29,2	62,2	21376,4
5 – 7	408,0	240,3	1132,9	132,8	23,3	46,6	13774,2
7 – 10	671,5	364,6	2121,8	241,2	26,7	44,9	16051,4
10 – 15	1034,5	525,6	3396,1	356,1	36,5	40,9	19447,5
15 – 20	752,0	372,2	2368,8	237,2	27,7	21,2	9388,0
20 – 30	797,4	386,3	2581,3	251,9	40,5	17,7	11502,6
30 – 50	496,5	231,4	1888,5	177,5	33,0	11,0	11408,3
50 – 100	194,4	84,4	1060,4	97,1	22,7	6,6	8311,2
100 i więcej	476,6	208,5	2505,6	254,1	47,2	13,4	18722,3

Tabl. 17. Zwierzęta gospodarskie według wieku i płci oraz użytkowników w 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor prywatny		Sektor publiczny
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne	
w sztukach				
Bydło.....	5532728	5431123	5226192	101605
Cieleta w wieku poniżej 1 roku	1384379	1355031	1297557	29348
byczki.....	631784	621792	602026	9992
jałówki.....	752595	733239	695531	19356
Młode bydło w wieku 1-2 lat...	1083309	1065510	1021735	17799
byczki.....	453365	449052	437808	4313
jałówki.....	629944	616458	583927	13486
Bydło w wieku 2 lat i więcej....	3065040	3010582	2906900	54458
buhaje rozplodowe, opasy.....	50616	48314	46684	2302
jałówki.....	141259	134000	120996	7259
krowy.....	2873165	2828268	2739220	44897
mleczne.....	2851364	2807423	2724770	43941
mamki.....	21801	20845	14450	956
Trzoda chlewna	18628910	18432851	17240787	190059
Prosięta o wadze do 20 kg.....	6516972	6446421	6031172	70551
Warchlaki o wadze od 20 do 50 kg.....	5318673	5253071	4946823	65602
Trzoda chlewna o wadze 50 kg i więcej.....	6793265	6733359	6262792	59906
w tym: knury rozplodowe.....	69581	67293	63353	2288
lochy na chów.....	1918393	1897197	1771419	21196
Owce.....	345280	326345	311383	18935
Jagnięta w wieku poniżej 1 roku.....	109064	102639	98337	6425
Maciorki 1-roczone i starsze	187261	176404	167323	10857
użytkowane w kierunku mlecznym.....	55450	54496	54429	954
użytkowane w innych kierunkach.....	131811	121908	112894	9903
Kozy.....	193355	192734	191353	621
Konie.....	329533	322463	320552	7070
Króliki.....	870351	869230	869045	1121
Pozostałe zwierzęta futerkowe.....	257261	256904	214574	357
Pnie pszczele.....	562446	560587	557252	1859
Drób ogółem.....	198783484	198460750	187393476	322734

Tabl. 19. Liczba gospodarstw rolnych użytkujących budynki i budowle według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych w latach 1996 i 2002

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Obory	Chlewnie	Kurniki	Stodoły	Wiaty	Garaże	Budynki wielofunkcyjne	Inne pomieszczenia
	w tysiącach							

OGÓŁEM

OGÓŁEM								
1996	834,3	251,6	269,9	1138,5	203,0	504,7	964,4	104,6
2002	874,3	312,9	382,6	1157,2	274,4	719,7	949,6	265,7

Gospodarstwa rolne do 1 ha UR włącznie (działki rolne i właściciele zwierząt gospodarskich)

Razem	97,9	35,9	64,1	138,7	27,6	124,1	236,8	71,3
0 – 0,1	3,8	1,7	3,3	3,8	0,8	2,4	5,1	1,8
0,1 – 0,2	12,3	6,0	10,9	17,3	5,0	27,7	45,8	16,7
0,2 – 0,5	40,4	14,1	26,5	56,0	11,2	51,5	96,2	30,3
0,5 – 1	41,4	14,1	23,4	61,6	10,6	42,5	89,7	22,5

Gospodarstwa rolne powyżej 1 ha UR

Razem	776,4	277,0	318,5	1018,5	246,8	595,6	712,8	194,4
1 – 2	100,1	26,8	39,8	147,7	25,6	78,0	171,5	36,0
2 – 3	81,0	17,0	26,0	113,2	20,7	50,5	106,1	21,0
3 – 5	139,8	29,3	45,2	188,5	39,0	84,5	136,3	31,7
5 – 7	108,0	28,4	40,0	141,4	32,4	72,4	82,4	24,0
7 – 10	116,2	42,0	49,7	147,6	36,7	89,8	78,2	26,8
10 – 15	108,5	52,6	52,6	134,3	36,8	95,6	67,0	25,0
15 – 20	52,6	30,5	27,3	63,2	19,3	50,2	30,1	11,7
20 – 30	40,7	26,7	22,1	48,1	17,3	41,3	22,6	9,1
30 – 50	19,3	14,7	10,9	22,6	10,3	21,2	10,8	4,4
50 – 100	6,3	5,6	3,7	7,7	4,9	7,7	4,3	1,9
100 i więcej	3,9	3,4	1,2	4,2	3,8	4,4	3,4	2,8

Tabl. 20. Liczba gospodarstw rolnych posiadających ciągniki, samochody ciężarowe i przyczepy według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych w latach 1996 i 2002

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Gospodarstwa posiadające				
	ciągniki	samochody		przyczepy	
		razem	w tym do 2 ton ładowności	razem	w tym ciągnikowe
	w tysiącach sztuk				

OGÓŁEM

OGÓŁEM ...					
1996 ..	1053,8	231,0	164,8	410,6	0,0
2002 ..	1075,6	114,5	77,1	464,8	442,8

Gospodarstwa rolne do 1 ha UR włącznie (działki rolne i właściciele zwierząt gospodarskich)

Razem	50,7	0,1	0,0	0,1	0,1
-------------	------	-----	-----	-----	-----

Gospodarstwa rolne powyżej 1 ha UR

Razem	1024,9	114,4	77,1	464,7	442,7
1 – 2	89,2	13,0	9,0	23,9	20,3
2 – 3	89,7	9,5	6,6	23,1	20,6
3 – 5	173,6	16,6	11,8	47,4	43,7
5 – 7	147,7	14,4	10,3	49,2	46,4
7 – 10	171,0	17,3	12,1	76,1	72,9
10 – 15	164,9	17,0	11,3	96,3	93,4
15 – 20	79,1	8,4	5,4	56,2	54,9
20 – 30	61,4	7,4	4,5	49,3	48,3
30 – 50	30,2	4,9	2,8	26,5	25,9
50 – 100	11,5	2,7	1,4	10,5	10,3
100 i więcej ..	6,6	3,2	1,9	6,2	6,0

Tabl. 21. Ciągniki, samochody ciężarowe i przyczepy według użytkowników w 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor prywatny		Sektor publiczny
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne	
w tysiącach sztuk				
Ciągniki				
1996	1302,9	1287,7	1253,9	15,2
2002	1364,6	1358,0	1340,1	6,6
o mocy do 15 KW	58,5	58,4	58,2	0,1
15 do 25	332,6	332,1	331,4	0,5
25 do 40	473,4	471,7	468,1	1,7
40 do 60	376,0	374,0	368,9	2,0
60 do 100	93,4	91,9	87,0	1,5
100 i więcej	30,7	29,9	26,6	0,8
Samochody ciężarowe	144,5	143,1	139,4	1,4
w tym do 2 ton ładowności ..	85,4	84,6	82,8	0,8
Przyczepy	726,4	719,3	699,6	7,1
w tym ciągnikowe	676,4	669,9	651,8	6,5
w sztukach na 100 gospodarstw				
Ciągniki	46,5	46,3	45,8	520,9
o mocy do 15 KW	2,0	2,0	2,0	9,6
15 do 25	11,3	11,3	11,3	40,0
25 do 40	16,1	16,1	16,0	133,7
40 do 60	12,8	12,6	12,6	155,3
60 do 100	3,2	3,1	3,0	117,2
100 i więcej	1,0	1,0	0,9	65,0
Samochody ciężarowe	4,9	4,9	4,8	107,5
w tym do 2 ton ładowności .	2,9	2,9	2,8	63,6
Przyczepy	24,8	24,5	23,9	559,0
w tym ciągnikowe	23,1	22,9	22,3	513,6
powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik w ha				
Ciągniki	12,4	11,8	11,1	141,6
o mocy do 15 KW	289,1	273,1	255,4	7715,3
15 do 25	50,8	48,0	44,8	1841,3
25 do 40	35,7	33,7	31,7	551,4
40 do 60	44,9	42,5	40,3	474,8
60 do 100	181,0	171,0	170,8	629,1
100 i więcej	550,5	520,1	558,8	1134,3

Tabl. 23. Liczba gospodarstw rolnych posiadających wybrane maszyny według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych w latach 1996 i 2002

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Gospodarstwa posiadające maszyny do zbioru							Kombajny buraczane	Opryskiwacze sadownicze
	zboż, zielonek i kukurydzy				ziemniaków				
	kombajny zbożowe	silosokombajny		pryzyczepy zbierające	prasy zbierające	kombajny ziemniaczane	kopaczki do ziemniaków		
		samobieżne	pozostałe						
w tysiącach sztuk									

OGÓLEM

OGÓLEM									
1996	82,7	3,9	7,0	90,1	99,7	74,8	328,7	26,2	32,1
2002	118,1	4,2	7,8	93,7	143,3	80,7	400,1	32,0	41,4

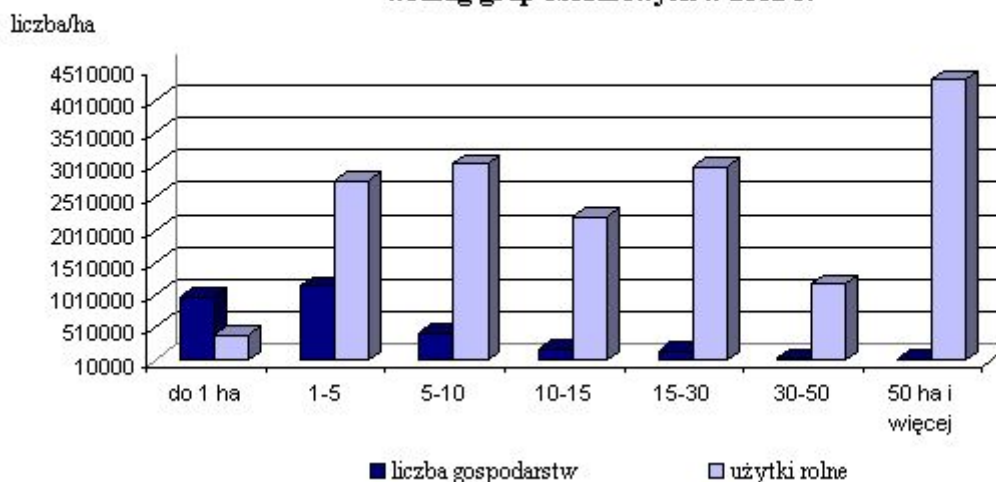
w tym gospodarstwa rolne powyżej 1 ha UR

Razem	118,0	4,2	7,8	93,7	143,2	80,7	400,1	32,0	41,4
1 – 2	1,1	0,0	0,0	1,1	1,0	0,3	19,0	0,1	3,2
2 – 3	1,5	0,0	0,1	1,7	1,5	0,5	23,1	0,1	3,6
3 – 5	4,5	0,0	0,2	5,4	5,2	2,1	53,3	0,3	7,9
5 – 7	6,3	0,1	0,3	7,3	8,1	4,3	53,9	0,8	6,9
7 – 10	11,6	0,1	0,6	13,8	17,2	10,2	75,4	2,6	7,8
10 – 15	21,0	0,3	1,3	22,2	32,8	19,9	83,9	6,2	6,4
15 – 20	17,9	0,4	1,3	15,3	25,5	15,0	41,4	5,9	2,6
20 – 30	23,0	0,8	1,9	14,5	27,0	15,4	30,9	7,3	1,7
30 – 50	17,4	0,8	1,3	7,8	15,8	8,6	13,7	5,3	0,7
50 – 100	8,3	0,5	0,5	2,8	5,7	3,2	4,0	2,3	0,3
100 i więcej	5,4	1,2	0,3	1,8	3,4	1,2	1,5	1,1	0,3

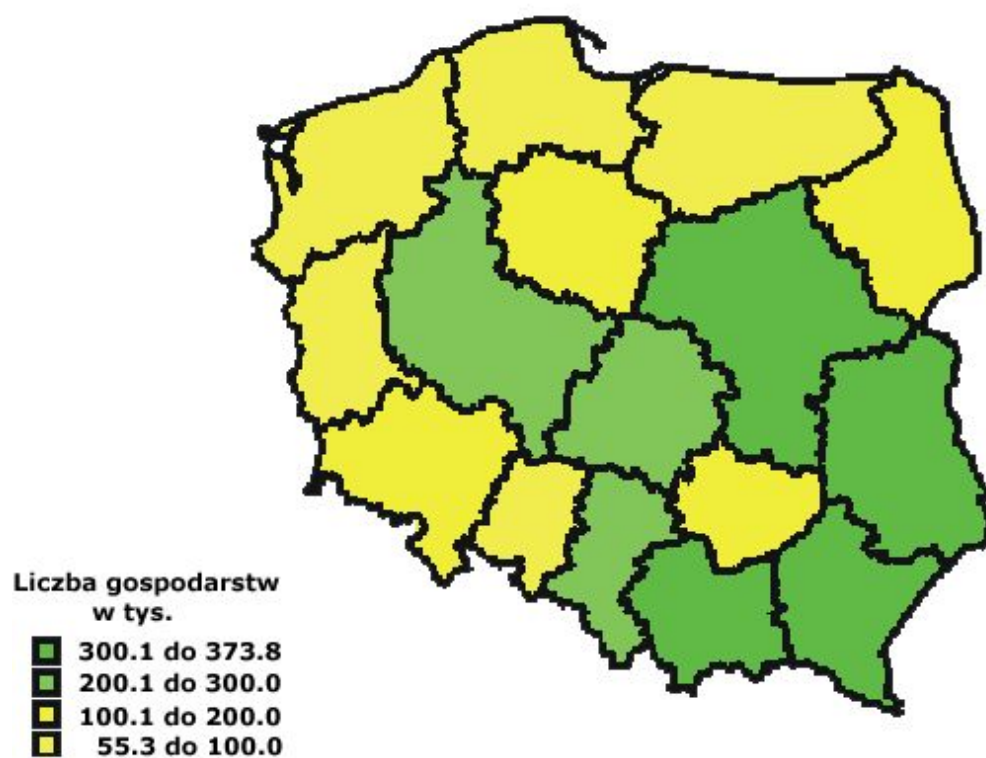
STRUKTURA ORGANIZACYJNA ROLNICTWA

Rolnictwo w Polsce charakteryzuje ciągle proces przemian własnościowych, strukturalnych i ekonomicznych. Duża liczba jednostek zróżnicowanych pod względem wielkości gospodarstw, kierunku i poziomu produkcji powoduje złożoność i zmienność sytuacji ekonomicznej rolnictwa. Na tę złożoność i zmienność zasadniczy wpływ ma trudna sytuacja ekonomiczna ogółu ludności, ograniczony popyt na artykuły rolno - spożywcze i niskie ceny artykułów rolnych zarówno skupu, jak i targowiskowe. Te elementy ekonomiczne decydują o strukturze i liczbie gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą, o stopniu wykorzystania i sposobach użytkowania gruntów, o kierunkach produkcji rolniczej, a także o prowadzeniu działalności pozarolniczej w gospodarstwach rolnych. Powszechny Spis Rolny przeprowadzony w 2002 r. jest opisem aktualnego stanu gospodarstw rolnych i poziomu rolnictwa, a w porównaniu z wynikami pełnego spisu rolnego z 1996 r. i badań prowadzonych w okresie międzyspisowym dostarczył informacji o przemianach, jakie zaszły w ostatnich latach w tych jednostkach gospodarczych. W 2002 r. było 2933,2 tys. gospodarstw rolnych i w porównaniu z wynikami spisu pełnego z 1996 r., liczba podmiotów zmniejszyła się o 4,3%, tj. o 133,3 tys. gospodarstw. Liczba gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha UR również uległa zmniejszeniu w stosunku do 1996 r. o 4,4% (o 90,7 tys. gospodarstw) i wyniosła 1956,1 tys. gospodarstw.

Rys. 2. Liczba gospodarstw rolnych i powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych w 2002 r.

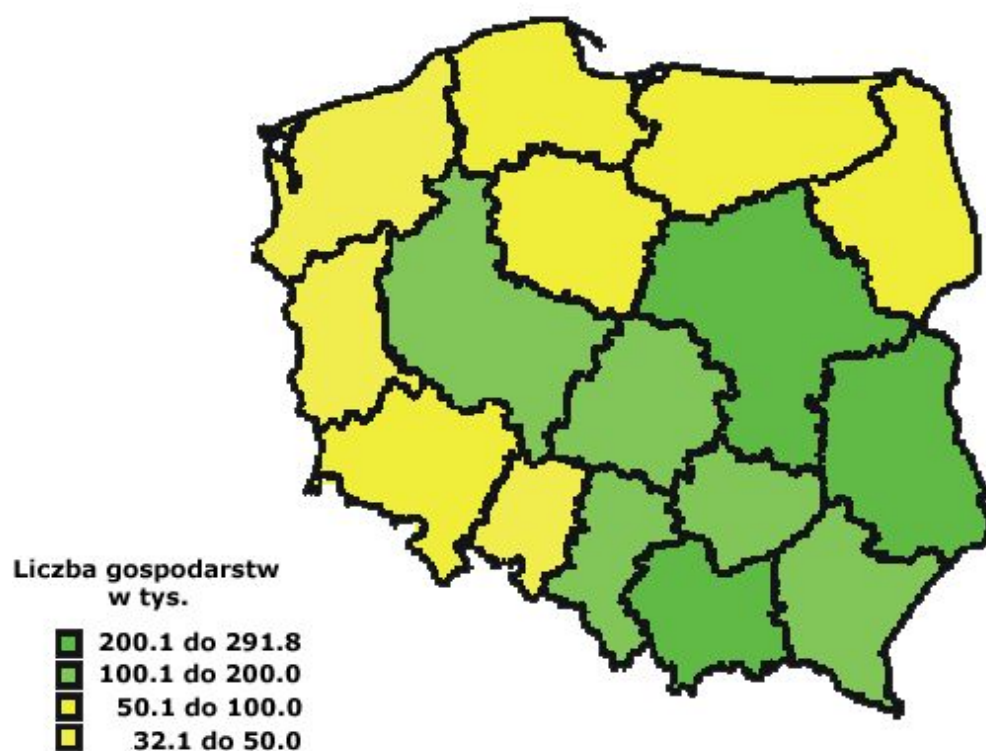

LICZBA GOSPODARSTW ROLNYCH OGÓLEM

W TYM:

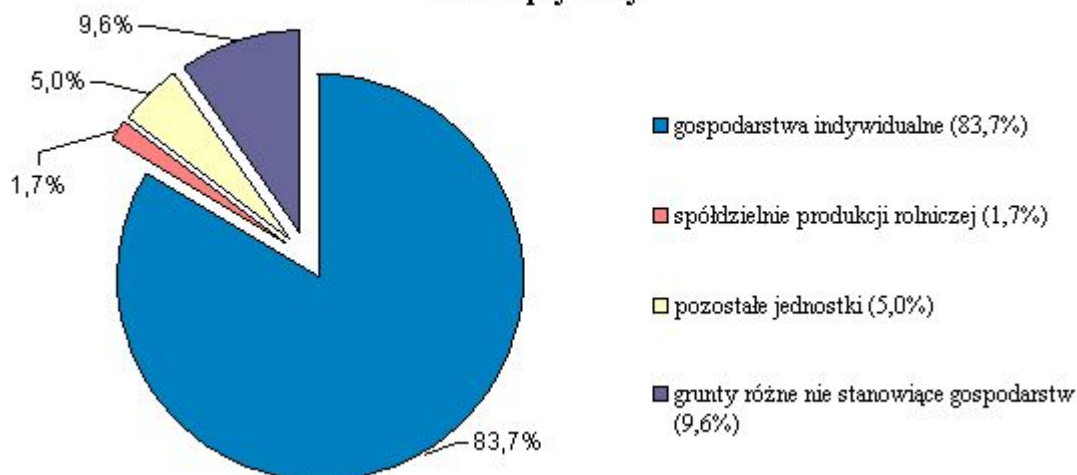
LICZBA GOSPODARSTW ROLNYCH O POWIERZCHNI POWYŻEJ 1 HA UŻYTKÓW ROLNYCH

Największą grupę, w ogólnej liczbie gospodarstw, stanowiły gospodarstwa o powierzchni do 5 ha (w 1996 r. - 70,2%, a w 2002 r. - 72,4%). Jednak w 2002 r. w tych gospodarstwach powierzchnia użytków rolnych stanowiła zaledwie 18,7% powierzchni użytków rolnych ogółem w gospodarstwach rolnych.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego wskazały na znaczny spadek powierzchni gruntów w użytkowaniu gospodarstw rolnych, natomiast na wzrost powierzchni gruntów należących do jednostek nie stanowiących gospodarstw rolnych zarówno sektora prywatnego, jak i publicznego. Oznacza to, że z roku na rok malał udział powierzchni gruntów będącej w dyspozycji rolnictwa na rzecz terenów budowlanych, rekreacyjnych czy też działalności pozarolniczej.

**Rys. 3. Struktura użytkowania gruntów ogółem w 2002 r.
Sektor prywatny**

W 2002 r. ogólna powierzchnia gospodarstw rolnych, w porównaniu do 1996 r., uległa zmniejszeniu. W strukturze użytkowania udział sektora prywatnego zmniejszył się o 3,4 pkt, a publicznego - o 1,2 pkt, większa była natomiast powierzchnia gruntów różnych nie stanowiących gospodarstw rolnych, których udział wzrósł o 4,6 pkt. Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych w tym okresie zmniejszyła się o 982,5 tys. ha (o 5,5%).

**Rys. 4. Struktura użytkowania gruntów ogółem w 2002 r.
Sektor publiczny**

Udział powierzchni użytków rolnych pozostających w użytkowaniu sektora prywatnego, w tym gospodarstw indywidualnych, w porównaniu do ogólnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych w 2002 r., wyniósł odpowiednio 94,5% i 87,9%, zaś w gospodarstwach rolnych sektora publicznego zaledwie 5,5%. Tabl. 1. Ogólna powierzchnia gruntów według użytkowników w latach 1996 i 2002

Wyszczególnienie	1996		2002	
	w tys. ha	ogółem=100	w tys. ha	ogółem=100
Ogółem	31268,5	100,0	31268,5	100,0
Gospodarstwa rolne:	20764,7	66,4	19324,8	61,8
sektora prywatnego	19193,1	61,4	18143,7	58,0
w tym gospodarstwa indywidualne	17492,3	55,9	16792,4	53,7
sektora publicznego	1571,6	5,0	1181,1	3,8
Grunty pozostałe nie stanowiące gospodarstw rolnych sektora prywatnego i publicznego łącznie	10503,8	33,6	11943,7	38,2

W poszczególnych województwach udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw sektora prywatnego w powierzchni użytków rolnych gospodarstw ogółem, kształtował się następująco: · do 95,0% - lubuskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie, dolnośląskie, pomorskie, opolskie, podkarpackie i wielkopolskie, · 95,1% - 98,0% - śląskie, lubelskie, kujawsko-pomorskie i podlaskie, · powyżej 98,0% - małopolskie, mazowieckie, świętokrzyskie i łódzkie. W poszczególnych województwach udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw indywidualnych w powierzchni użytków rolnych gospodarstw ogółem, kształtował się następująco: · do 75,0% - zachodniopomorskie, lubuskie i opolskie, · 75,1% - 90,0% - dolnośląskie, warmińsko-mazurskie, pomorskie, wielkopolskie i kujawsko-pomorskie, · powyżej 90,0% - śląskie, podkarpackie, lubelskie, podlaskie, małopolskie, mazowieckie, świętokrzyskie i łódzkie. W poszczególnych województwach udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw sektora publicznego w powierzchni użytków rolnych gospodarstw ogółem, kształtował się następująco: · do 5,0% - łódzkie, świętokrzyskie, mazowieckie, małopolskie, podlaskie, kujawsko-pomorskie, lubelskie i śląskie, · 5,1% - 10,0% - wielkopolskie, podkarpackie, opolskie, pomorskie i dolnośląskie, · powyżej 10,0% - warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie i lubuskie. Przeciętna w kraju powierzchnia użytków rolnych 1 gospodarstwa rolnego w 2002 r. wyniosła 5,76 ha i była wyższa o 1,8% niż w 1996 r., w tym powierzchnia 1 gospodarstwa o areale powyżej 1 ha UR - 8,44 ha, tj. więcej o 1,8%. W przekroju terytorialnym największą średnią wielkość użytków rolnych w gospodarstwie rolnym odnotowano w województwie zachodniopomorskim (14,27 ha) i warmińsko-mazurskim (14,00 ha). Najmniejsze gospodarstwa rolne wystąpiły w województwach małopolskim i śląskim (odpowiednio 2,10 i 2,15 ha UR).

LUDNOŚĆ I GOSPODARSTWA DOMOWE ZWIĄZANE Z ROLNICTWEM

Ludność związana z rolnictwem indywidualnym obejmuje osoby wchodzące w skład gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, z użytkownikiem gospodarstwa rolnego o powierzchni użytków wynoszących od 10 arów do 1 ha włącznie oraz z właścicielem zwierząt gospodarskich nie posiadającym użytków rolnych lub posiadającym użytki rolne o powierzchni poniżej 10 arów.

Przeprowadzone w maju w 2002 roku Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań oraz Powszechny Spis Rolny wykazały, że w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, zamieszkiwało 10 474,5 tys. osób stanowiąc 27,4% ludności kraju. Wśród nich ponad 80%, tj. 8 504,9 tys. osób, to mieszkańcy wsi, którzy stanowili 58,2% ogółu ludności wiejskiej. Zaledwie co piąta osoba wśród ogółu osób związanych z rolnictwem zamieszkiwała w mieście - zbiorowość ich stanowiła 8,3% ludności miejskiej. Wśród ogółu ludności związanej z rolnictwem wystąpiła niemalże równowaga płci - 50,4% stanowili mężczyźni, a kobiety 49,6%. Odsetek mężczyzn i kobiet wśród zbiorowości zamieszkujących na wsi był podobny, wynosząc odpowiednio: 50,6% i 49,4%.

W porównaniu do wyników spisu rolnego z 1996 roku, w którym liczba ludności związana z rolnictwem wynosiła 11 559,2 tys. (29,9% ogółu ludności Polski) odnotowuje się zmniejszenie liczby ludności związanej z rolnictwem o 1 085,6 tys. osób, tj. blisko o 10%. Na wsi odnotowano także spadek o prawie 13%, natomiast w miastach wzrost o 10% ludności w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.

Ludność w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych

W 2002 r. spisano 7457,7 tys. osób związanych z gospodarstwami domowymi użytkownikami gospodarstw rolnych - o 787,1 tys. osób mniej w porównaniu do 1996 r. Większość osób w gospodarstwach z użytkownikiem gospodarstwa rolnego - 6 484,8 tys. (87%) zamieszkiwała na terenach wiejskich (w 1996r. - 91%), stanowiąc 44,4% ogółu ludności na wsi liczącej 14 619,7 tys. (w 1996 r. odsetek taki wynosił 50,9%).

W 2002 r. ponad połowa ludności (54,7%), w tym na wsi (51,1%) była powiązana z gospodarstwami rolnymi do 5 ha (w 1996 r. odsetek ten wynosił odpowiednio 51,3% i 48,7%).

Struktura ludności związanej z gospodarstwami rolnymi według ekonomicznych grup wieku w 2002 r. różni się we wszystkich grupach w stosunku do wyników z 1996 r. Odnotowuje się zmniejszenie liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) o 1,4 pkt procentowego (w tym na wsi o 1,1 pkt). Zwiększyła się natomiast liczba ludności w wieku produkcyjnym o 4,2 pkt procentowego, w tym w wieku mobilnym (18-44 lata) o 1,8 pkt procentowego, niemobilnym (45-59/64 lata) o 2,4 punktu. Natomiast zmniejszeniu uległa liczba ludności starszej, czyli w wieku poprodukcyjnym (60 lat i więcej kobiety oraz 65 lat i więcej mężczyźni) o 2,8 punktu.

Tabl. 2. Ludność w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego według ekonomicznych grup wieku i powierzchni użytków rolnych w 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem w tys.	W wieku ^a produkcyjnym				
		przedprodukcyjnym	razem	mobilnym	niemobilnym	poprodukcyjnym
w odsetkach						
OGÓŁEM						
Razem	7457,7	26,7	60,0	39,3	20,7	13,3
1 - 2 ha	1764,1	25,3	61,1	39,2	21,9	13,7
2 - 3	1005,1	25,3	60,4	39,1	21,2	14,3
3 - 5	1306,5	25,6	60,1	39,2	20,9	14,2
5 - 7	845,2	26,4	59,8	39,1	20,8	13,8
7 - 10	854,9	27,3	59,8	39,3	20,6	12,9
10 - 15	784,1	28,7	59,1	39,3	19,8	12,2
15 - 20	378,2	30,0	58,3	39,6	18,7	11,7
20 - 50	446,9	31,4	57,6	39,9	17,7	11,0
50 - 100	54,3	32,8	58,5	41,0	17,6	8,7
100 ha i więcej	18,5	30,6	63,0	40,9	22,2	6,4
w tym wieś						
Razem	6484,8	27,1	59,1	39,1	20,0	13,8
1 - 2 ha	1337,5	26,0	59,7	39,1	20,5	14,3

2 - 3	829,1	25,7	59,2	38,9	20,3	15,1
3 - 5	1148,6	25,8	59,3	38,9	20,3	14,9
5 - 7	773,1	26,5	59,2	38,9	20,4	14,3
7 - 10	799,4	27,3	59,4	39,1	20,3	13,3
10 - 15	744,3	28,7	58,8	39,2	19,6	12,4
15 - 20	362,3	30,1	58,0	39,5	18,5	11,9
20 - 50	425,8	31,5	57,3	39,9	17,4	11,3
50 - 100	49,5	33,2	57,8	40,9	16,9	9,0
100 ha i więcej	15,0	31,2	61,9	41,1	20,8	6,9

^a Osoby o niestabilnym wieku zaliczono tylko do „ogółem”.

Przy ogólnym zmniejszeniu się liczby osób młodych w wieku 0-17 lat, obserwuje się zwiększenie się udziału tej grupy osób w gospodarstwach domowych posiadających większą powierzchnię użytków rolnych. Najwyższy udział osób młodych odnotowuje się wśród ludności użytkującej gospodarstwa wielkoobszarowe (powyżej 50 ha), gdzie blisko co trzecia osoba jest w wieku przedprodukcyjnym (przy jednoczesnym bardzo niskim udziale osób starszych).

Wyniki spisów wskazują, że na ogólną liczbę 7457,7 tys. osób, które tworzą gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego 49,1% stanowiły kobiety oraz 50,9% mężczyźni. W 2002 r. na 100 mężczyzn związanych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego w miastach przypadało 99 kobiet, natomiast na wsi - 96. Dla porównania w 1996 r. na 100 mężczyzn w miastach przypadało 101 kobiet, na wsi - 97.

Poziom wykształcenia

Poziom wykształcenia ludności w 2002 r. ustalany był dla osób w wieku 13 lat i więcej. Przeszło 4% ludności związanej z użytkownikiem gospodarstwa rolnego posiadało wykształcenie wyższe, blisko połowa osób (49,0%) legitymowała się wykształceniem średnim (łącznie z zasadniczym zawodowym), podstawowe wykształcenie deklarowało niespełna 40%, natomiast podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego - 5%. Struktura według poziomu wykształcenia ludności wchodzącej w skład gospodarstw domowych użytkowników gospodarstw rolnych zmieniła się istotnie w porównaniu do 1996 r.

Tabl. 3. Ludność w wieku 13 lat i więcej w gospodarstwach z użytkownikiem gospodarstwa rolnego według płci i poziomu wykształcenia w 2002 r.

Wyszczególnienie	OGÓŁEM			w tym wieś		
	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
w tysiącach						
Ogółem	6158,4	3133,1	3025,3	5324,9	2716,5	2608,4
w odsetkach						
wyższe	4,3	3,6	5,1	3,0	2,3	3,7
policealne	2,0	0,9	3,1	1,6	0,8	2,6
średnie razem	49,0	53,4	44,5	48,2	52,6	43,6
zawodowe	16,6	16,2	17,0	15,4	14,7	16,1
ogólnokształcące	4,7	2,6	6,9	3,9	2,0	5,8
zasadnicze zawodowe	27,8	34,7	20,6	28,9	35,9	21,6
podstawowe ukończone	39,3	37,7	40,9	41,5	39,8	43,2
podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	5,0	4,0	6,1	5,4	4,2	6,6
niestabilny	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3

Udział osób z wykształceniem wyższym wzrósł o blisko 3 pkt procentowe, natomiast z wykształceniem policealnym, średnim zawodowym i ogólnokształcącym łącznie aż o 7 pkt procentowych.

Odnosić należy zmniejszenie się udziału osób z wykształceniem podstawowym i osób, które szkoły podstawowej nie ukończyły (o 6,8 pkt procentowego).

Źródła utrzymania

W Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań 2002 ustalano główne i dodatkowe źródło utrzymania dla poszczególnych osób oraz odrębnie dla gospodarstw domowych. Informacje o źródłach dochodów, z których pochodziły środki na finansowanie konsumpcyjnych i innych życiowych potrzeb osób dotyczyły całego roku (12 miesięcy) poprzedzającego spis i były ustalane niezależnie od stanu aktywności ekonomicznej osób.

Główne źródło utrzymania osoby jest to źródło przynoszące jej największy dochód. Jeżeli osoba miała w ciągu roku

poprzedzającego spis tylko jedno źródło dochodów - było ono jednocześnie jej głównym, a zarazem wyłącznym źródłem utrzymania.

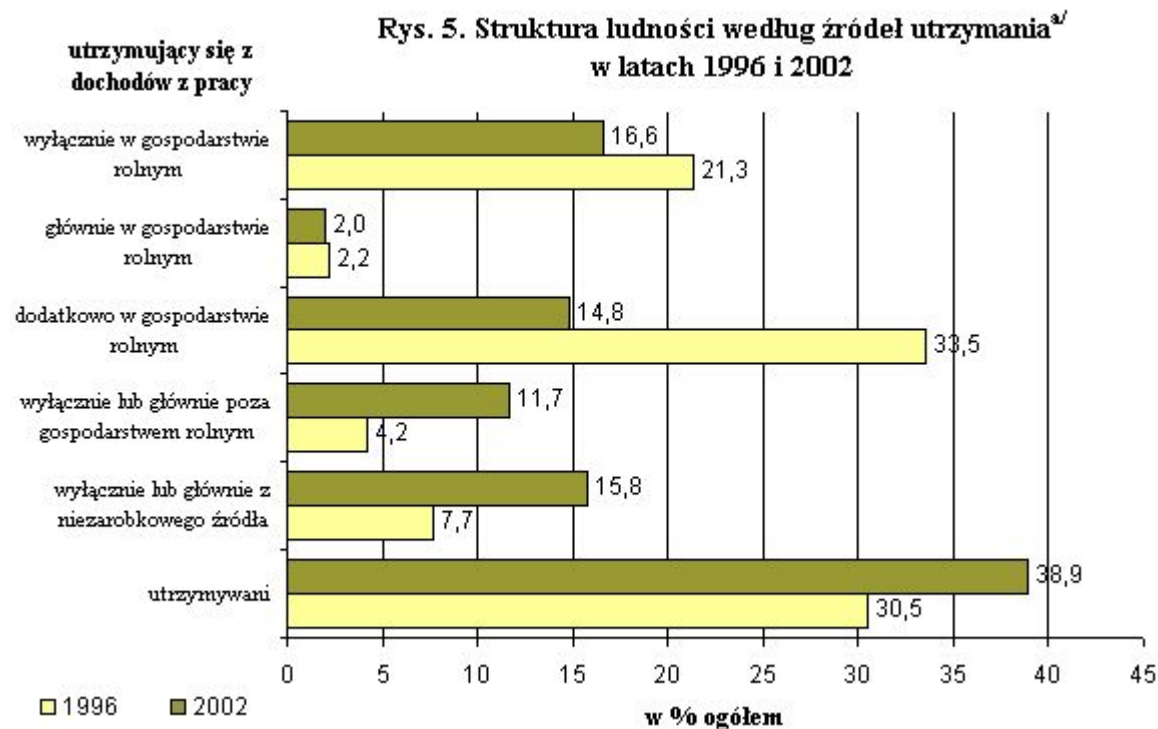
Wśród ogółu ludności związanej z gospodarstwami indywidualnymi 60,8% posiadało własne źródła utrzymania, natomiast blisko 40% osób pozostawało na utrzymaniu.

Ludność utrzymująca się wyłącznie, głównie lub dodatkowo z pracy w gospodarstwie rolnym oraz utrzymywani z dochodów z tej pracy stanowili niecałe 48% ogółu związanych z gospodarstwami rolnymi.

Tylko 1385,1 tys. (18,6%), czyli mniej niż co piąta osoba utrzymywała się wyłącznie lub głównie z dochodów z pracy w swoim gospodarstwie rolnym, natomiast dla 14,8% ludności praca ta stanowiła dodatkowe źródło utrzymania w ciągu całego roku poprzedzającego spisy. Dla utrzymujących się dodatkowo z pracy w swoim gospodarstwie rolnym, główne źródło dochodów dla 42,3% stanowiła praca najemna praca na rachunek własny - 6,1%, natomiast dla przeszło połowy (51,6%) było to niezarobkowe źródło dochodów, wśród których dominowały emerytura pracownicza 16,5% i renta z tytułu niezdolności do pracy (renta inwalidzka) - 16,2%. Dzieci w wieku 0-14 lat utrzymywane głównie z dochodów z pracy w gospodarstwie rolnym stanowiły 61,8% ogółu utrzymywanych.

Ponad połowa ludności 3 860,3 tys. (tj. 51,8%) związanej z gospodarstwami rolnymi utrzymywała się (lub była utrzymywana) z innych źródeł niż dochody z pracy w gospodarstwie rolnym. Wśród tej zbiorowości 2 051,9 tys. (53,1%) posiadało własne źródła utrzymania, w których dominowały źródła niezarobkowe, pozostałe osoby były na utrzymaniu (w tym 908,6 tys. to osoby w wieku 0-14 lat).

W ciągu 6 lat, jakie upłynęły od pełnego spisu rolnego odnotowuje się znaczące zmiany w strukturze źródeł utrzymania ludności związanej z użytkownikiem gospodarstwa rolnego. Wśród posiadających własne źródła utrzymania o blisko 30% zmniejszyła się liczba osób utrzymujących się wyłącznie lub głównie z dochodów z pracy w swoim gospodarstwie rolnym. Odnotowuje się również zmniejszenie liczby osób traktujących dochód z pracy jako dodatkowe źródło utrzymania aż o blisko 60%, natomiast wzrost udziału posiadających niezarobkowe źródła dochodów i pozostających na utrzymaniu.

Gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego powyżej 1 ha użytków rolnych

Kryterium wyodrębniającym te gospodarstwa domowe z ogółu gospodarstw domowych był fakt występowania w gospodarstwie domowym osoby użytkownika gospodarstwa rolnego niezależnie od tego, czy w gospodarstwie prowadzona była rolnicza działalność gospodarcza (lub inna), czy też nie, oraz, czy dochód z pracy w gospodarstwie stanowił źródło utrzymania gospodarstwa.

Gospodarstwo domowe to zespół osób spokrewnionych (spowinowaconych) mieszkających i utrzymujących się wspólnie. Osoby spokrewnione mieszkające razem, ale utrzymujące się oddzielnie tworzą odrębne gospodarstwa domowe. Gospodarstwa domowe mogą również tworzyć osoby niespokrewnione, jeżeli mieszkają razem i wspólnie się utrzymują. Osoby samotne, utrzymujące się samodzielnie tworzą jednoosobowe gospodarstwa domowe.

W przeszło co siódmym gospodarstwie domowym w Polsce (na ogólną ich liczbę - 13337,0 tys.) znajduje się osoba użytkująca powyżej 1 ha użytków rolnych. Zdecydowana większość (85,1%) gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego została wyodrębnionych na wsi. Wśród ogółu gospodarstw domowych na wsi - gospodarstwa

powiązane z rolnictwem stanowiły nieco ponad połowę (51,1%), zaś bez gospodarstw indywidualnych do 1 ha użytków rolnych łącznie - zaledwie 37,0%.

Wśród ogółu gospodarstw domowych związanych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego 10,0% to gospodarstwa jednoosobowe, 15,3% - dwuosobowe, a 18,0% - trzyosobowe. Dominowały gospodarstwa czteroosobowe, których odsetek wyniósł 21,4%.

W porównaniu do 1996 r. zmniejszyła się liczba i udział gospodarstw jednoosobowych (o 1,3 pkt. procentowego), nieznacznie dwuosobowych i aż o 5 pkt gospodarstw dużych - 6 i więcej osobowych. Zwiększył się natomiast udział gospodarstw trzy, cztero i pięciosobowych - w przypadku czteroosobowych o 4 pkt procentowe.

Zmniejszyła się przeciętna liczba osób w gospodarstwach domowych użytkowników gospodarstw rolnych. W 1996 r. wynosiła 4,05 osób (na wsi 4,09), natomiast w 2002 r. odpowiednio 3,92 i 4,0. Znaczne różnice w przeciętnej liczbie osób w gospodarstwie domowym występowały w zależności od powierzchni użytkowanego gospodarstwa rolnego i miejsca zamieszkania. W gospodarstwach do 5 ha przeciętna liczba osób wahała się od 3,5 (3,6 na wsi) do 3,8 (3,9 na wsi). Natomiast w gospodarstwach domowych, w których użytkowane są duże gospodarstwa rolne, przeciętna liczba osób zbliżyła się do 5.

Użytkownicy gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha użytków rolnych

W 2002 r. wyodrębniono 1896,1 tys. użytkowników gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha użytków rolnych. Ze względu na przyjęte rozwiązania metodologiczne dotyczące ludności, liczba gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstw rolnych jest większa, niż liczba użytkowników. Użytkownicy nieobecni powyżej 2 miesięcy w momencie spisu, przebywający w innej miejscowości w kraju z powodu m.in. podjętej tam pracy, nauki, warunków mieszkaniowych i rodzinnych zostali zaliczeni do mieszkańców miejscowości swojego czasowego pobytu, a nie do mieszkańców miejscowości swojego stałego zamieszkania. Jeżeli w gospodarstwie domowym długotrwale nieobecnego pozostała co najmniej jedna osoba, ale nie zadeklarowała się jako użytkownik „zastępczy”, gospodarstwo to zaliczono do gospodarstw domowych związanych z rolnictwem. Dla takich gospodarstw domowych uzyskano pełne informacje dotyczące charakterystyki demograficznej i społeczno-ekonomicznej pozostałych członków gospodarstwa domowego, a także charakterystyki gospodarstwa domowego i rolnego. Jeżeli użytkownik był osobą długotrwale nieobecną i nie pozostawił żadnej osoby w swoim gospodarstwie domowym - jego gospodarstwo rolne zostało zaliczone tylko do ogólnej liczby gospodarstw rolnych.

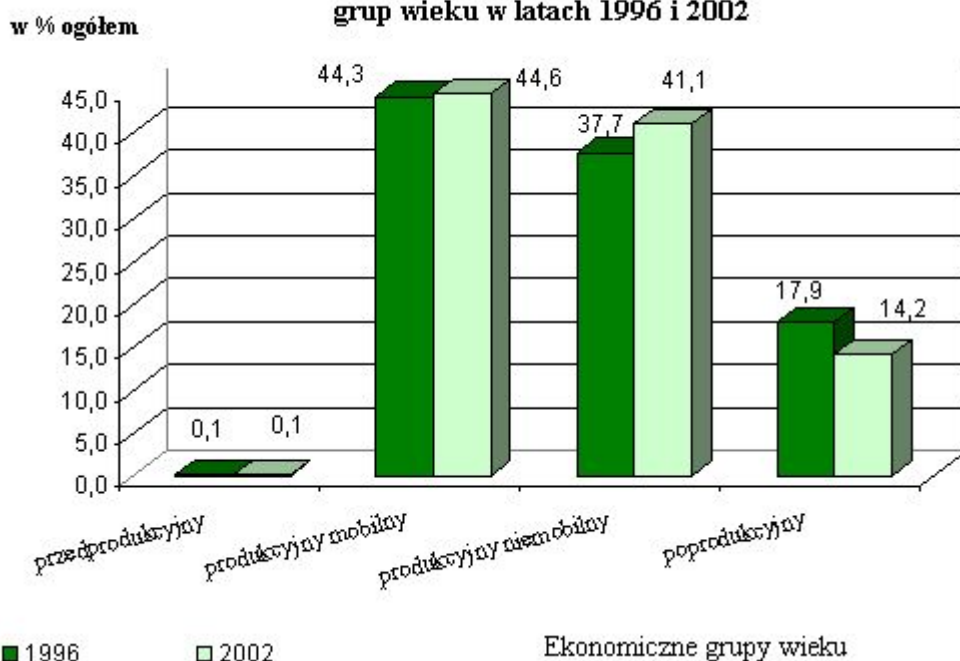
Wśród użytkowników gospodarstw rolnych dominowali mężczyźni stanowiąc 71,3% (w tym na wsi 72,5%), natomiast kobiety - 28,7 % (na wsi 27,5%).

Tabl. 4. Struktura użytkowników gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha użytków rolnych według płci i grup wieku w 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W wieku						
		15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 - 64	65 lat i więcej
w odsetkach								
OGÓŁEM								
Ogółem	100,0	0,3	8,4	20,6	31,5	21,1	5,8	12,3
Mężczyźni	100,0	0,3	9,1	22,2	32,9	21,1	5,3	9,1
Kobiety	100,0	0,3	6,8	16,8	27,8	21,2	6,9	20,2
w tym wieś								
Razem	100,0	0,3	8,8	21,2	31,1	20,7	5,7	12,2
Mężczyźni	100,0	0,3	9,5	22,8	32,7	20,6	5,2	8,9
Kobiety	100,0	0,3	7,1	17,0	26,8	20,9	7,0	21,0

Użytkownicy młodzi do 29 lat - stanowili niewielki odsetek wynoszący zaledwie 8,7%, podobnie jak w 1996 roku. Niemalże ¼ użytkowników to osoby w wieku 30-59 lat. W porównaniu do 1996 r. wzrósł udział osób w wieku 30-59 lat o 5,7 pkt procentowych. W 2002 r. osoby starsze w wieku 60 lat i więcej stanowiły 18,1% użytkowników gospodarstw rolnych - w 1996 r. 23,7%. Należy zwrócić uwagę na bardzo wysoki odsetek kobiet w grupie użytkowników w wieku 60 lat i więcej wynoszący 43,2% (w 1996 r. stanowiły 40,7%).

Rys. 6. Użytkownicy gospodarstw rolnych według ekonomicznych grup wieku w latach 1996 i 2002

Poziom wykształcenia użytkowników gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha użytków rolnych

Interesująco przedstawia się struktura użytkowników gospodarstw rolnych według poziomu wykształcenia. W porównaniu do wyników spisu rolnego z 1996 r. nastąpiła wyraźna poprawa struktury wykształcenia użytkowników.

Wśród użytkowników pojawiło się więcej osób o wykształceniu wyższym, stanowiły one w 2002 r. 5,1%, zaś w 1996 r. tylko 2,6%. Wśród tej grupy dominowali mężczyźni stanowiąc 66,3%.

Użytkownicy o wykształceniu średnim (do którego to poziomu w 2002 r. zaliczono również wykształcenie zasadnicze zawodowe) stanowili wśród ogółu użytkowników 58,2%. W porównaniu do 1996 roku odnotowuje się wzrost odsetka osób o wykształceniu średnim zawodowym o 4,9 pkt procentowe i 5,7 pkt procentowego - użytkowników legitymujących się wykształceniem zasadniczym zawodowym.

Zauważa się, że w 2002 r. w porównaniu do 1996 r. nastąpiło istotne zmniejszenie się liczby użytkowników o wykształceniu podstawowym ukończonym o blisko 9 pkt procentowych. Obecnie stanowią oni 32,2% ogółu użytkowników.

Tabl. 5. Użytkownicy gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha użytków rolnych według poziomu wykształcenia w latach 1996 i 2002

Wyszczególnienie	Ogółem	Poziom wykształcenia użytkownika						
		wyższe	policealne	zawodowe	ogólno-kształcące	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego
w odsetkach								
OGÓŁEM - 2002 r.								
Ogółem	100,0	5,1	1,8	18,8	3,2	36,2	32,2	2,6
Mężczyźni	100,0	4,7	1,1	18,6	1,9	41,3	30,5	1,6
Kobiety	100,0	5,9	3,7	19,1	6,3	23,3	36,5	5,1
w tym wieś								
Razem	100,0	3,1	1,4	16,9	2,5	38,0	35,1	2,9
Mężczyźni	100,0	2,8	0,8	16,7	1,5	43,0	33,2	1,8
Kobiety	100,0	3,7	2,8	17,3	5,1	24,9	40,2	5,8
OGÓŁEM - 1996 r.								
Ogółem	100,0	2,6	1,0	13,9	2,3	30,5	43,9	5,8
Mężczyźni	100,0	2,6	0,6	13,8	1,4	35,1	42,5	4,1

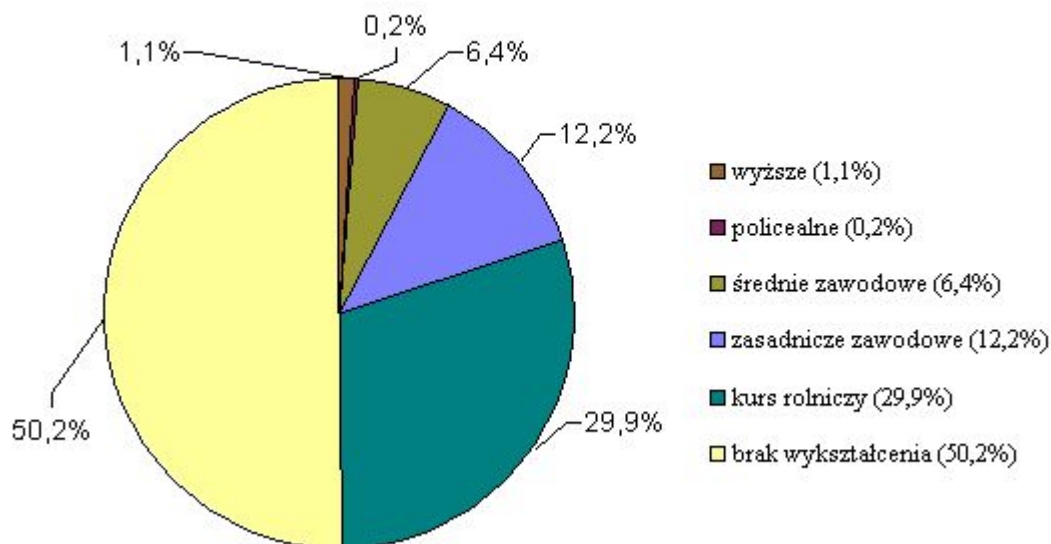
Kobiety	100,0	2,8	2,0	14,2	4,8	18,4	47,5	10,3
w tym wieś								
Razem	100,0	1,9	0,8	12,6	2,0	31,0	45,6	6,1
Mężczyźni	100,0	1,8	0,5	12,5	1,2	35,5	44,3	4,3
Kobiety	100,0	2,1	1,8	13,1	4,1	18,8	49,3	10,8

Zmniejszył się również odsetek użytkowników o wykształceniu podstawowym nieukończonym (i bez wykształcenia szkolnego) z 5,8% w 1996 r. do 2,6% w 2002 r. Należy zwrócić uwagę, że pomimo poprawy w poziomie wykształcenia użytkowników nadal kobiety są gorzej wykształcone.

W 2002 r. ustalano również poziom wykształcenia rolniczego dla osoby kierującej gospodarstwem rolnym, tj. użytkownika lub w przypadku gdy nie kierował on osobiście produkcją rolną - innej osoby (z gospodarstwa domowego użytkownika lub spoza gospodarstwa). Nie ustalano wykształcenia rolniczego dla użytkowników gospodarstw rolnych, w których nie prowadzono działalności rolniczej. Wśród osób kierujących gospodarstwem rolnym - 98,7% było jednocześnie użytkownikami tych gospodarstw.

Wykształcenie o kierunku rolniczym posiadała prawie co piąta osoba kierująca gospodarstwem (19,9%). W porównaniu do 1996 r. nastąpił znaczny wzrost liczby osób posiadających wykształcenie rolnicze (o 7,6 pkt procentowego), odsetek osób posiadających tylko kurs rolniczy wynosił 29,9% (w 1996 r. - 29,1%). Osoby nie posiadające żadnego przygotowania rolniczego nadal stanowiły wysoki odsetek (50,2%).

Rys. 7. Struktura poziomu wykształcenia rolniczego osoby kierującej gospodarstwem indywidualnym w 2002 r.

Ludność w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego do 1 ha użytków rolnych

Ludność w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstw indywidualnych do 1 ha użytków rolnych włącznie stanowiła w 2002 r. 28,8% ogółu ludności związanej z rolnictwem. Ludność ta w przeważającej większości mieszkała na wsi (66%), a co trzecia osoba w miastach. Wśród ludności miejskiej związanej z rolnictwem powyżej 50% stanowiły osoby związane z gospodarstwami indywidualnymi do 1 ha użytków rolnych włącznie (w tym 2/3 z gospodarstwami najmniejszymi - do 50 arów powierzchni użytków rolnych).

Podobny był udział osób w wieku produkcyjnym zarówno w gospodarstwach indywidualnych do 1 ha użytków rolnych włącznie, jak i w gospodarstwach rolnych powyżej 1 ha użytków rolnych. Obserwuje się jednak wyższy odsetek (o ponad 2 pkt procentowe) osób w wieku produkcyjnym mobilnym i mniejszy odsetek osób w wieku niemobilnym. Wyższy znacznie był udział osób w wieku poprodukcyjnym (o 3,5 pkt procentowego) w porównaniu do ludności związanej z gospodarstwami powyżej 1 ha użytków rolnych.

Ludność związana z gospodarstwami indywidualnymi do 1 ha użytków rolnych włącznie miała korzystniejszą strukturę według poziomu wykształcenia, przede wszystkim dzięki znacznemu udziałowi ludności mieszkającej w miastach. Osoby o wykształceniu ponadpodstawowym stanowiły 61,9% ludności w wieku 13 lat i więcej. Dla porównania odsetek ludności związanej z gospodarstwami rolnymi o wykształceniu ponadpodstawowym wynosił 55,4%. W 1996 r. struktury te przedstawiały się następująco; dla gospodarstw do 1 ha użytków rolnych włącznie 59,4%, natomiast dla gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha użytków rolnych 48,2%. Oznacza to widoczną poprawę poziomu wykształcenia ludności związanej z rolnictwem.

Dochód z pracy w gospodarstwie rolnym do 1 ha użytków rolnych włącznie w niewielkim stopniu stanowił podstawę

utrzymania osób. Wyłącznie lub głównie z dochodów z pracy w tych gospodarstwach utrzymywało się tylko niecałe 2% osób, zaś dodatkowo - 12,4%.

Ludność utrzymująca się z innych źródeł niż praca w gospodarstwie indywidualnym do 1 ha użytków rolnych włącznie zdecydowanie dominowała, stanowiąc 84,3%. Wśród tej grupy najwyższy odsetek stanowiły osoby utrzymujące się z niezarobkowych źródeł dochodów 23,8%, następnie utrzymujący się z dochodów z pracy najemnej 19,7%. Utrzymywani z innych źródeł niż dochody z pracy w gospodarstwie rolnym stanowili 37,9% ogółu ludności związanej z gospodarstwami indywidualnymi do 1 ha użytków rolnych włącznie.

Gospodarstwa domowe użytkowników gospodarstw indywidualnych do 1 ha użytków rolnych włącznie były mniejsze w porównaniu z gospodarstwami użytkowników gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha użytków rolnych i składały się przeciętnie z 3,2 osób (na wsi 3,3).

Użytkownicy gospodarstw indywidualnych do 1 ha użytków rolnych włącznie

W 2002 r. co trzeci użytkownik gospodarstwa indywidualnego do 1 ha użytków rolnych włącznie był mieszkańcem wsi. W porównaniu z użytkownikami gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha użytków rolnych znacznie wyższy był wśród nich odsetek kobiet - 43,1% ogółu użytkowników gospodarstw indywidualnych do 1 ha użytków rolnych włącznie. Wyższy był również odsetek osób starszych będących w wieku 65 lat i więcej i wynosił 25,8% (z czego przeszło połowę stanowiły kobiety).

PRACUJĄCY

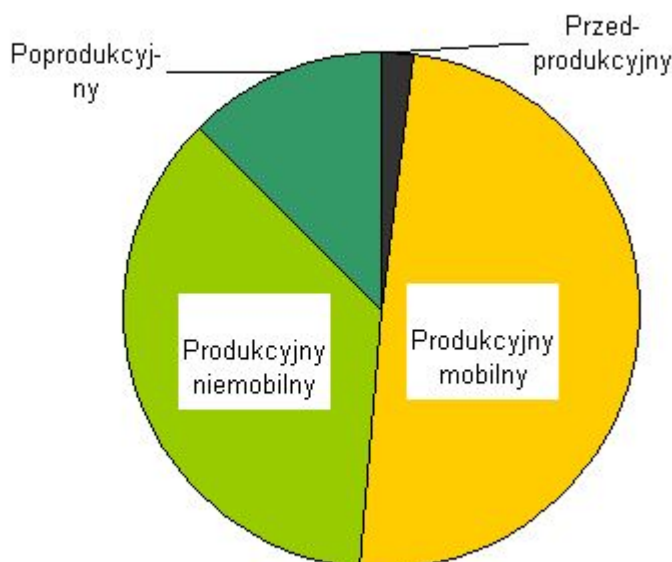
Według wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2002 r., w połączeniu z wynikami Powszechnego Spisu Rolnego, liczba pracujących wyłącznie lub głównie w rolnictwie wynosiła 2192,9 tys. osób, w tym w gospodarstwach indywidualnych 2016,0tys. Na ogólną liczbę pracujących w gospodarstwach indywidualnych składało się 1967,0tys. członków gospodarstw domowych pracujących w swoim gospodarstwie rolnym oraz 49,0 tys. pracowników najemnych, zatrudnionych na stałe w tych gospodarstwach. Pracujący wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym (1967,0tys.) stanowili blisko 90% ogólnej liczby pracujących w rolnictwie, w związku z tym dalsza część rozdziału poświęcona jest charakterystyce tej populacji. Zdecydowaną większość omawianej populacji - 96,6% - stanowiły osoby, dla których praca w swoim gospodarstwie rolnym była wyłącznym zajęciem. Odsetek pracujących wyłącznie w gospodarstwie rolnym był nieco większy wśród kobiet - 98,3% niż wśród mężczyzn - 95,1%. Wśród osób pracujących wyższy był udział mężczyzn; stanowili oni 54,8% pracujących.

Tabl. 6. Pracujący w swoim gospodarstwie rolnym w 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	w tym wieś	Pracujący			
			wyłącznie	w tym wieś	głównie	w tym wieś
w tysiącach						
Ogółem	1967,0	1868,0	1899,3	1804,9	67,7	63,1
mężczyźni	1076,5	1019,5	1024,0	970,5	52,5	49,0
kobiety	890,5	848,5	875,3	834,4	15,2	14,1

Z porównania wyników spisów z 2002 r. i 1996 r., dotyczących wyróżnionych na podobnych zasadach metodycznych zbiorowości pracujących wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym wynika, że nastąpił znaczny spadek liczebności tej populacji. Wynika on głównie z mniejszej - niż w 1996 r. - liczby osób, które zadeklarowały pracę w swoim gospodarstwie rolnym. Częściowo również spadek ten jest wynikiem zmiany definicji osoby pracującej na własny rachunek w gospodarstwach indywidualnych. Do pracujących na własny rachunek w gospodarstwach indywidualnych nie zalicza się pracujących w gospodarstwach indywidualnych produkujących wyłącznie na własne potrzeby oraz pracujących w gospodarstwach indywidualnych do 1 ha użytków rolnych włącznie produkujących głównie na własne potrzeby.

Rys. 8. Struktura pracujących wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według wieku

Struktura wieku pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach indywidualnych nadal była mniej korzystna w porównaniu z pracującymi w pozarolniczym sektorze gospodarki narodowej. Osoby w wieku produkcyjnym stanowiły 85,4% pracujących w gospodarstwach indywidualnych, a 12,6% pracujących było już w wieku poprodukcyjnym (dla tych osób praca w gospodarstwie była zazwyczaj wyłącznym zajęciem). Natomiast w populacji pracujących poza

sektorem rolniczym udział osób w wieku produkcyjnym kształtował się na poziomie 98,2%, a osób w wieku poprodukcyjnym - na poziomie 1,6%.

Tabl. 7. Pracujący wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według wieku^a w 2002 r.

Wiek	Ogółem	Pracujący	
		wyłącznie	głównie
w tysiącach			
Ogółem	1967,0	1899,3	67,7
w % ogółem			
Przedprodukcyjny	2,0	2,1	0,2
Produkcyjny	85,4	85,0	98,2
mobilny	49,2	48,7	63,2
niemobilny	36,2	36,3	35,0
Poprodukcyjny	12,6	12,9	1,6

^a Wiek przedprodukcyjny - 15 - 17 lat; produkcyjny mobilny - 18-44 lata; produkcyjny nie mobilny - 45-59/64lata; poprodukcyjny - kobiety; 60 lat i więcej, mężczyźni: 65 lat i więcej.

Struktura wykształcenia pracujących w gospodarstwach indywidualnych była również mniej korzystna w porównaniu z pracującymi w sektorze pozarolniczym. Największy udział wśród pracujących wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym miały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym i podstawowym - 78,0%, a osoby z wykształceniem średnim lub wyższym stanowiły 21,9%. Dla pracujących poza rolnictwem odsetki te wynosiły odpowiednio: 35,3% i 64,4%.

Populacja pracujących w gospodarstwach indywidualnych jest zróżnicowana pod względem wykształcenia w zależności od wielkości gospodarstwa rolnego. Osoby pracujące w największych gospodarstwach (o powierzchni użytków rolnych powyżej 50 ha) były zdecydowanie lepiej wykształcone niż te, które pracowały w małych i średnich gospodarstwach rolnych. W pierwszej grupie odnotowano ponad dwukrotnie wyższy odsetek osób z wykształceniem co najmniej średnim - 47,5%, podczas gdy w gospodarstwach o powierzchni do 50 ha - 21,4%.

Osoby posiadające jedynie wykształcenie podstawowe lub bez wykształcenia stanowiły wśród pracujących w największych gospodarstwach 19,3%, natomiast w gospodarstwach małych i średnich - 42,5%.

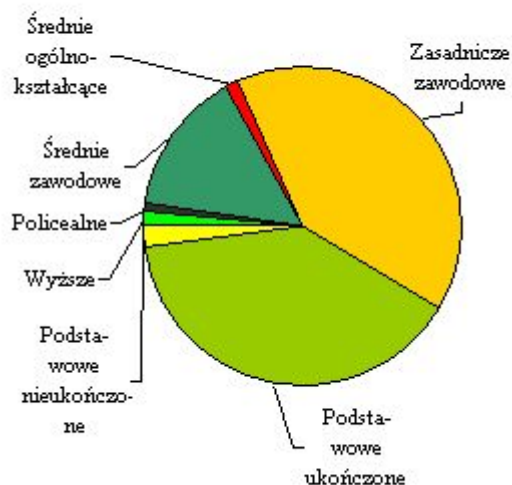
Nieco korzystniejszą od średniej strukturę wykształcenia miała również populacja osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych do 1 ha użytków rolnych włącznie, charakteryzował ją mniejszy udział osób z wykształceniem podstawowym i bez wykształcenia (33,3%) na korzyść większego od średniej dla całej zbiorowości pracujących, udziału osób z wykształceniem co najmniej średnim (36,2%).

Korzystniejszą strukturę wykształcenia można zaobserwować wśród kobiet.

Tabl. 8. Pracujący wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według poziomu wykształcenia w 2002 r.

Wykształcenie	Ogółem	Pracujący	
		wyłącznie	głównie
w tysiącach			
Ogółem	1967,0	1899,3	67,7
w % ogółem			
Wyższe	1,4	1,3	4,2
Policealne	1,3	1,2	2,2
Średnie zawodowe	16,1	15,7	26,6
Średnie ogólnokształcące	3,1	3,1	3,5
Zasadnicze zawodowe	36,0	35,8	42,7
Podstawowe i podstawowe nieukończone	42,0	42,8	20,7
Nieustalony poziom wykształcenia	0,1	0,1	0,1

Struktura mężczyzn pracujących wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według poziomu wykształcenia

Struktura kobiet pracujących wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według poziomu wykształcenia

Struktura wykształcenia była zdecydowanie korzystniejsza wśród osób, które znalazły dodatkowe zatrudnienie poza gospodarstwem rolnym. Odsetek posiadających tylko wykształcenie podstawowe był w tej grupie dwukrotnie mniejszy niż wśród pracujących wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym i wynosił odpowiednio: 20,7% i 42,8%, natomiast zanotowano większy udział osób posiadających wykształcenie co najmniej średnie, odpowiednio: 36,5 i 21,3%.

Wśród pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach indywidualnych największą grupę (29,0%) stanowiły osoby z gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 5-10 ha. W największych gospodarstwach - o powierzchni powyżej 50 ha pracowało zaledwie 1,5% osób.

Wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych systematycznie zmniejszał się udział kobiet wśród pracujących w gospodarstwie, o ile w małych gospodarstwach (o powierzchni użytków rolnych 1 - 2 ha) kobiety stanowiły połowę pracujących (50,2%), to w największych - już tylko nieco ponad jedną trzecią (36,5%).

Praca w gospodarstwie rolnym zajmowała średnio 7,5 godziny dziennie. Mężczyźni pracowali średnio o godzinę dłużej (8 godzin dziennie) niż kobiety (niecałe 7 godzin).

Można zaobserwować wyraźną zależność czasu pracy od powierzchni użytków rolnych. Pracujący w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni użytków rolnych do 7 ha pracowali średnio 5-7 godzin dziennie, z wyjątkiem gospodarstw rolnych o powierzchni 1-2ha, gdzie pracowano najkrócej (4,3 godziny dziennie). Najdłuższy był średni dzienny czas pracy osób z gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 20 ha, wynosił on prawie 10 godzin. Podobne zależności dały się zaobserwować zarówno w populacji mężczyzn, jak i w populacji kobiet.

Tabl. 9. Pracujący wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według rocznego wkładu pracy^a w 2002 r.

Liczba miesięcy	Ogółem	Przeciętna dzienna liczba godzin pracy						brak danych
		do 3	4-5	6-8	9-10	11-12	powyżej 12	
w tysiącach								
Ogółem	1962,4	416,6	251,7	435,4	383,3	237,7	222,7	15,0
10-12	1520,7	105,2	173,4	395,2	377,9	236,6	222,5	9,9
7-9	158,3	59,9	53,6	36,7	5,3	1,1	0,2	1,4
4-6	173,7	143,9	24,3	3,4	0,1	0,0	-	2,0
do 3	109,7	107,7	0,4	0,0	-	-	-	1,7
Mężczyźni	1074,6	197,4	118,2	217,4	230,9	152,2	149,0	9,5
10-12	848,7	44,9	76,1	193,5	227,4	151,5	148,8	6,4
7-9	83,2	28,4	27,9	21,7	3,4	0,8	0,1	0,9
4-6	87,6	70,3	13,9	2,2	0,1	0,0	-	1,2
do 3	55,2	53,9	0,3	0,0	-	-	-	1,0

Kobiety	887,8	219,2	133,5	218,0	152,5	85,5	73,7	5,5
10-12	672,0	60,3	97,3	201,7	150,5	85,1	73,6	3,5
7-9	75,2	31,5	25,7	15,1	1,9	0,4	0,1	0,5
4-6	86,1	73,6	10,4	1,2	0,0	-	-	0,8
do 3	54,5	53,8	0,1	-	-	-	-	0,7

^a Liczby w tablicy dotyczą osób, które deklarowały przynajmniej 1 pełny miesiąc przepracowany w gospodarstwie rolnym.

Ponad trzy czwarte (77,6%) osób pracowało w gospodarstwie rolnym od 10 do 12 miesięcy w roku. Blisko 60% tych osób pracowało ponad 6 godzin dziennie, co można uznać za znaczący wkład pracy, porównywalny z pracą w pełnym wymiarze godzin poza rolnictwem.

Stosunkowo niewielkim zaangażowaniem w pracę w gospodarstwie rolnym (do 3 miesięcy w roku) charakteryzowało się 5,6% populacji pracujących (5,1% mężczyzn i 6,1% kobiet). W zdecydowanej większości osoby te pracowały średnio do 3 godzin dziennie.

GOSPODARSTWA ROLNE PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ ROLNICZĄ I POZAROLNICZĄ

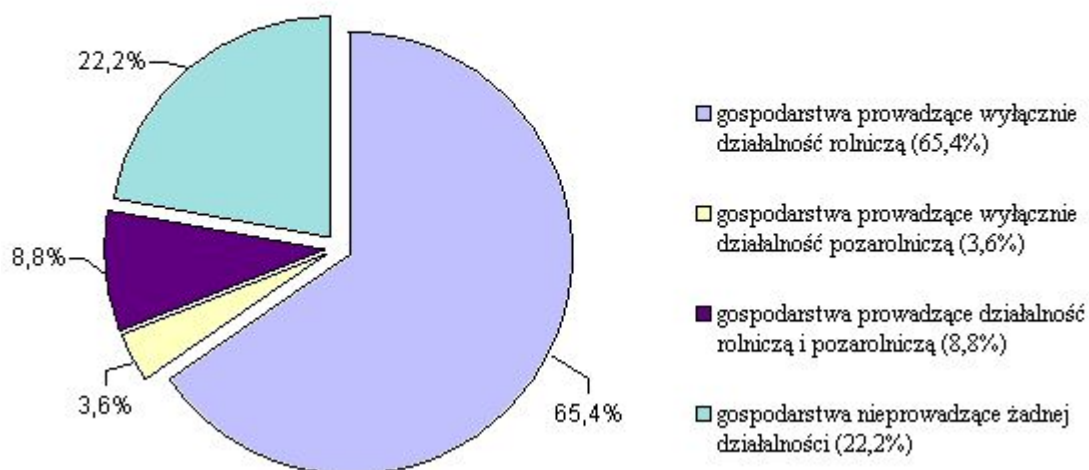
Powszechny Spis Rolny w 2002 r. dostarczył informacji zarówno o ogólnej liczbie gospodarstw rolnych, jak i o liczbie jednostek prowadzących działalność gospodarczą rolniczą i pozarolniczą.

Tabl. 10. Liczba gospodarstw rolnych według rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej i użytkowników w 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa prowadzące			Gospodarstwa nie prowadzące działalności gospodarczej
		wyłącznie działalność rolniczą	wyłącznie działalność pozarolniczą	działalność rolniczą i pozarolniczą	
	w tysiącach				
OGÓŁEM	2933,2	1918,2	104,0	259,4	651,6
Sektor prywatny	2932,0	1917,8	103,6	259,0	651,6
w tym gospodarstwa indywidualne	2928,6	1916,6	103,3	257,4	651,3
Sektor publiczny	1,2	0,4	0,4	0,4	0,0

Działalność gospodarczą na rachunek własny (rolniczą i pozarolniczą) prowadziło w 2002 r. 2281,6 tys. gospodarstw rolnych, tj. 77,8% ogółu. W porównaniu z informacjami uzyskanymi ze spisu pełnego w 1996 r. liczba gospodarstw rolnych realizujących działalność gospodarczą spadła o 605,1 tys., tj. o 21,0%.

Rys. 10. Struktura gospodarstw według prowadzonej działalności gospodarczej w 2002 r.

Wśród wszystkich spisanych podmiotów realizujących działalność gospodarczą - było 2280,4 tys. gospodarstw rolnych należących do sektora prywatnego, w tym 99,9% stanowiły gospodarstwa indywidualne.

Gospodarstw rolnych nie prowadzących żadnej działalności gospodarczej było 651,6 tys., tj. 22,2% ogółu spisanych podmiotów. Użytkownicy tych gospodarstw odłogowali całą posiadaną powierzchnię użytków rolnych, nie utrzymywali zwierząt gospodarskich oraz jednocześnie nie potwierdzili prowadzenia działalności pozarolniczej.

Spośród podmiotów, których użytkownicy zadeklarowali prowadzenie działalności gospodarczej - 1918,2 tys. (65,4% ogółu spisanych gospodarstw) prowadziło wyłącznie działalność rolniczą, 259,4 tys. (8,8% ogółu gospodarstw) realizowało zarówno działalność rolniczą, jak i pozarolniczą, a 104,0 tys. (3,6% ogółu) prowadziło wyłącznie działalność pozarolniczą przy zawieszanej czasowo lub zaniechanej działalności rolniczej.

Z gospodarstw rolnych, których użytkownicy deklarowali prowadzenie działalności rolniczej (realizowanej wyłącznie lub jednocześnie z działalnością pozarolniczą) - 25,5% (556,4 tys.) posiadało powierzchnię użytków rolnych do 1,0 ha. Największy odsetek, ponad 40%, stanowiły tu gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych od 0,2 ha do 0,5 ha.

Wśród pozostałych podmiotów prowadzących działalność rolniczą (1621,2 tys.), tj. o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha - najwięcej było (24,2%) gospodarstw należących do grupy obszarowej użytków rolnych 5 - 10 ha oraz gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 1-2 ha (21,6 %).

W 2002 r. odnotowano łącznie 363,4 tys. gospodarstw (tj. 12,4% ogółu spisanych), których użytkownicy deklarowali prowadzenie działalności pozarolniczej. W porównaniu z wynikami spisu pełnego z 1996 r., liczba gospodarstw rolnych

realizujących działalność pozarolniczą wzrosła o 114,5 tys., tj. o blisko 46%. Podmioty prowadzące działalność pozarolniczą o powierzchni użytków rolnych do 1 ha, stanowiły 29,8% (w 1996 r. - 39,3%), a najliczniej występowały w grupie obszarowej 0,2-0,5 ha (12,3%) i 0,5-1,0 ha (10,6%).

Spośród gospodarstw rolnych, realizujących działalność pozarolniczą, o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, największy odsetek podmiotów odnotowano w grupie obszarowej od 1-3 ha - 30,9% (w 1996 r. - 37,4%).

Użytkownicy gospodarstw rolnych, którzy deklarowali prowadzenie konkretnego rodzaju działalności pozarolniczej, najczęściej wskazywali działalność związaną z handlem (detalicznym i hurtowym), przetwórstwem rolno-spożywczym, budownictwem i transportem.

UŻYTKOWANIE ZIEMI

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2002 wskazują na znaczne zmiany w użytkowaniu gruntów, zarówno według kierunków użytkowania, jak i według użytkowników. Zmniejszyła się powierzchnia gruntów należących do gospodarstw rolnych, natomiast wzrosła powierzchnia gruntów należących do jednostek nie stanowiących gospodarstw rolnych, określana jako grunty różne. Użytki rolne znajdujące się we władaniu tych jednostek, jako nie użytkowane rolniczo, w rozliczeniu gruntów ujęto w pozycji „pozostałe grunty”.

Tabl. 11. Powierzchnia gruntów oraz struktura ich użytkowania według użytkowników w 2002 r.

Wyszczególnienie	Powierzchnia ogółem	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
		razem	grunty orne	sady	łąki	pastwiska		
w tysiącach hektarów								
Ogółem	31268,5	16899,3	13066,5	271,0	2531,3	1030,5	9089,5	5279,7 ^a
Gospodarstwa rolne:	19324,8	16899,3	13066,5	271,0	2531,3	1030,5	1201,2	1224,3
sektora prywatnego	18143,7	15965,8	12446,4	268,6	2334,2	916,6	1103,8	1074,1
w tym gospodarstwa indywidualne	16792,4	14858,4	11485,6	264,0	2245,1	863,7	1076,5	857,5
sektora publicznego	1181,1	933,5	620,1	2,4	197,1	113,9	97,4	150,2
Grunty różne nie stanowiące gospodarstw rolnych sektora prywatnego i publicznego	11943,7	-	-	-	-	-	7888,3	4055,4 ^a
w odsetkach								
Ogółem	100,0	54,0	41,8	0,8	8,1	3,3	29,1	16,9 ^a
Gospodarstwa rolne:	100,0	87,4	67,6	1,4	13,1	5,3	6,3	6,3
sektora prywatnego	100,0	88,0	68,6	1,5	12,9	5,0	6,1	5,9
w tym gospodarstwa indywidualne	100,0	88,5	68,4	1,6	13,4	5,1	6,4	5,1
sektora publicznego	100,0	79,0	52,5	0,2	16,7	9,6	8,3	12,7
Grunty różne nie stanowiące gospodarstw rolnych sektora prywatnego i publicznego	100,0	-	-	-	-	-	66,0	34,0 ^a

^a W pozycji „pozostałe grunty” zawarto również 1445,5 tys. ha użytków rolnych nie użytkowanych rolniczo (tereny budowlane, rekreacyjne itp.).

Tabl. 11. Powierzchnia gruntów oraz struktura ich użytkowania według użytkowników w 2002 r. (dok.)

Wyszczególnienie	Powierzchnia ogółem	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
		razem	grunty orne	sady	łąki	pastwiska		
w procentach ogółem								
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0 ^a
Gospodarstwa rolne:	61,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	13,2	23,2
sektora prywatnego	58,0	94,5	95,3	99,1	92,2	88,9	12,1	20,4
w tym gospodarstwa indywidualne	53,7	87,9	87,9	97,4	88,7	83,8	11,8	16,2
sektora publicznego	3,8	5,5	4,7	0,9	7,8	11,1	1,1	2,8
Grunty różne nie stanowiące gospodarstw rolnych sektora prywatnego i publicznego	38,2	-	-	-	-	-	86,8	76,8 ^a

^a W pozycji „pozostałe grunty” zawarto również 1445,5 tys. ha użytków rolnych nie użytkowanych rolniczo (tereny budowlane, rekreacyjne itp.).

Powierzchnia gospodarstw rolnych w 2002 r. wyniosła 19,3 mln ha i w porównaniu z danymi z 1996 r. była mniejsza o 1,5 mln ha, tj. o 6,9%. Areał użytków rolnych w gospodarstwach rolnych w 2002 r. wyniósł 16,9 mln ha i w porównaniu z 1996 r. był mniejszy o 1,0 mln ha, tj. o 5,5%. Powierzchnia gruntów ornych w gospodarstwach rolnych wyniosła 13,1 mln ha i w porównaniu do poprzedniego spisu rolnego była mniejsza o 0,7 mln ha, tj. o 5,1%. Powierzchnia zasiewów w gospodarstwach rolnych wyniosła 10,8 mln ha i w porównaniu z 1996 r. była mniejsza o 1,5 mln ha, tj. o 12,5%. Powierzchnia sadów w gospodarstwach rolnych wyniosła 271,0 tys. ha i w porównaniu do 1996 r. była większa o 21,7 tys. ha, tj. o 8,7%. Powierzchnia łąk trwałych w gospodarstwach rolnych wyniosła 2,5 mln ha i w porównaniu do 1996 r. była mniejsza o 0,1 mln ha, tj. 4,7%. Areał pastwisk trwałych w gospodarstwach rolnych wyniósł 1,0 mln ha, tj. o 0,2 mln ha (o 14,9%) mniej niż w 1996 r.

Analizując strukturę użytkowania gruntów w 2002 roku w kraju należy zaznaczyć, że powierzchnia gruntów różnych nie

stanowiących gospodarstw rolnych wyniosła 11,9 mln ha, co stanowiło 38,2% powierzchni kraju, a więc w porównaniu z danymi z 1996 r. było to więcej o 4,6 pkt.

W 2002 r. struktura użytkowania ziemi różniła się dość znacznie od zanotowanej w 1996 r. ponieważ udział powierzchni użytków rolnych w powierzchni ogólnej zmniejszył się o 3,2 pkt., udział lasów zwiększył się o 0,9 pkt., a udział gruntów pozostałych zwiększył się o 2,3 pkt.

Wzrosła powierzchnia lasów i gruntów leśnych w wyniku zalesień związanych z realizacją Krajowego Programu Zwiększania Lesistości. Zalesienia te realizowane były między innymi na „pozostałych gruntach”.

W strukturze użytkowania gruntów należących do gospodarstw rolnych wzrosła powierzchnia odłogów i ugorów - z 1,5 mln ha w 1996 r. do 2,3 mln ha w 2002 r.

Powierzchnia odłogów i ugorów w gospodarstwach rolnych sektora prywatnego w 2002 r. wynosiła 1,9 mln ha, z czego odłogi zajmowały prawie 1,5 mln ha (wystąpiły w 909,8 tys. gospodarstw rolnych sektora prywatnego), zaś ugory ok. 0,4 mln ha (wystąpiły w 294,2 tys. tych gospodarstw), natomiast powierzchnia odłogów i ugorów w gospodarstwach rolnych sektora publicznego wyniosła 0,4 mln ha, z czego odłogi zajmowały 386,4 tys. ha, a ugory 12,6 tys. ha.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. wskazały, że w miarę wzrostu powierzchni ogólnej gospodarstw wzrastał także udział użytków rolnych oraz gruntów ornych w tych gospodarstwach. Stosunkowo duży był udział pozostałych gruntów w gospodarstwach najmniejszych i największych. Również największy udział odłogów i ugorów zaobserwowano w gospodarstwach największych - powyżej 1000 ha, oraz małych do 7 ha.

STRUKTURA ZASIEWÓW

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2002 r. wykazały, że w ciągu ostatnich 6 lat, tj. od pełnego spisu rolnego przeprowadzonego w 1996 r. znacznie zmniejszyła się ogólna powierzchnia zasiewów i zmieniła się struktura zasiewów. W 2002 r. ogólna powierzchnia zasiewów wyniosła 10764,3 tys. ha i w porównaniu do 1996 r. zmniejszyła się o 1532,4 tys. ha, tj. o 12,5%.

Tabl. 12. Powierzchnia i struktura zasiewów według użytkowników w latach 1996 i 2002

Wyszczególnienie	1996		2002		
	Ogółem	Sektor prywatny			Sektor publiczny
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne		
w tysiącach ha					
Powierzchnia zasiewów ogółem	12296,7	10764,3	10543,2	9650,6	221,1
zboża ogółem ^a	8720,1	8293,7	8160,9	7523,3	132,8
w tym zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	8609,3	7939,0	7820,0	7259,0	119,0
strączkowe jadalne na ziarno	46,0	45,4	44,4	42,3	1,0
ziemniaki	1341,9	803,4	799,7	789,6	3,7
przemysłowe	757,2	757,5	717,3	553,3	40,2
pastewne ^b	1016,2	562,1	525,0	458,8	37,1
pozostałe	415,3	302,2	295,9	283,3	6,3
w procentach ogółem					
Powierzchnia zasiewów ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
zboża ogółem ^a	70,9	77,1	77,4	78,0	60,1
w tym zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	70,0	73,8	74,2	75,2	53,8
strączkowe jadalne na ziarno	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5
ziemniaki	10,9	7,5	7,6	8,2	1,6
przemysłowe	6,2	7,0	6,8	5,7	18,2
pastewne ^b	8,2	5,2	5,0	4,8	16,8
pozostałe	3,4	2,8	2,8	2,9	2,8

^a zboża ogółem łącznie z kukurydzą na ziarno.

^b łącznie z mieszankami zbożowo-strączkowymi.

Struktura zasiewów w 2002 r. przedstawiała się następująco:

- zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi oraz gryka, proso, inne zbożowe łącznie z kukurydzą na ziarno zajmowały powierzchnię blisko 8,3 mln ha, co stanowiło 77,1% ogólnej powierzchni zasiewów,
- ziemniaki zajmowały ponad 0,8 mln ha, tj. 7,5%,
- grupa roślin przemysłowych - blisko 0,8 mln ha, tj. 7,0%,
- rośliny pastewne łącznie z kukurydzą na zielonkę - prawie 0,6 mln ha, tj. 5,2% ogólnej powierzchni zasiewów,
- pozostałe uprawy - 0,3 mln ha, tj. 2,8% powierzchni zasiewów.

W porównaniu do pełnego spisu rolnego z 1996 r. znacząco zmniejszyła się powierzchnia uprawy:

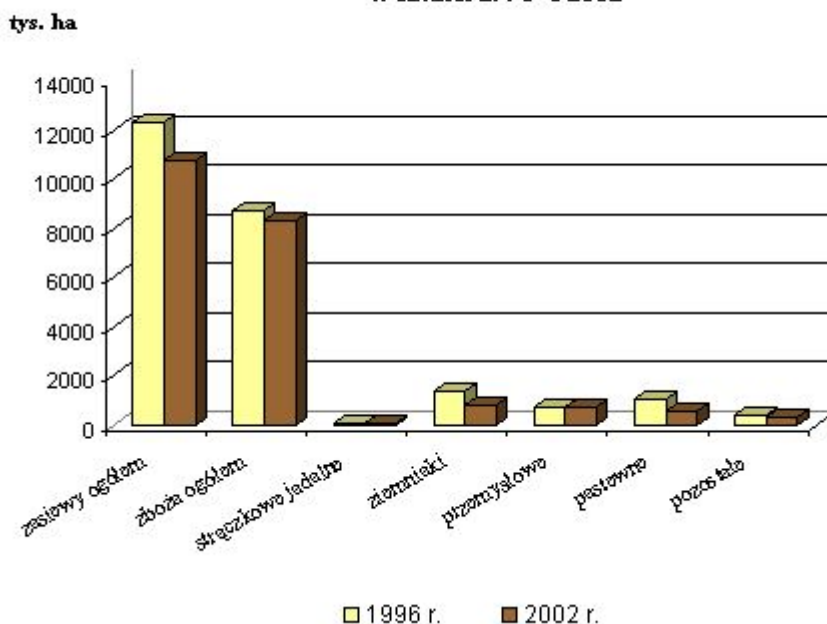
- zbóż (z kukurydzą na ziarno) o 426,4 tys. ha, tj. o 4,9%, ale ich udział w ogólnej powierzchni zasiewów wzrósł o 6,2 pkt,
- ziemniaków - o 538,5 tys. ha, tj. o 40,1%, przy spadku ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów o 3,4 pkt,
- roślin pastewnych (z kukurydzą na zielonkę) o 454,1 tys. ha, tj. o 44,7%, przy jednoczesnym zmniejszeniu o 3,0 pkt ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów,
- upraw pozostałych - o 113,1 tys. ha, tj. o 27,2%, z nieznacznym zmniejszeniem się ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów (o 0,6 pkt).

W ogólnej powierzchni zasiewów zaobserwowano wzrost udziału sektora prywatnego, który wyniósł 97,9%, natomiast udział sektora publicznego wyniósł 2,1% i w porównaniu do 1996 r. zmniejszył się o 1,8 pkt.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego wykazały istotne zmiany w strukturze zasiewów poszczególnych grup upraw, jak również zmiany udziału poszczególnych roślin w ramach grup upraw.

Wzrosła powierzchnia uprawy zbóż przeznaczonych do sporządzania mieszanek paszowych dla zwierząt gospodarskich, a mianowicie kukurydzy na ziarno, pszenżyta oraz mieszanek zbożowych.

Rys. 11. Powierzchnia zasiewów według grup ziemiopłodów w latach 1996 i 2002

Należy zauważyć, że, w porównaniu z rokiem 1996:

- znacząco zmniejszył się areal uprawy żyta - o 854,7 tys. ha, tj. o 35,4%,
- powierzchnia uprawy kukurydzy na ziarno wzrosła o prawie 249,4 tys. ha, tj. o 359,9%,
- zwiększyła się powierzchnia zasiewów pszenżyta o 247,4 tys. ha, tj. o 35,5%,
- powierzchnia uprawy buraków cukrowych wynosząca 303,0 tys. ha w 2002 r. zmniejszyła się o 149,6 tys. ha, tj. o 33,1%,
- powierzchnia zasiewów rzepaku i rzepiku w 2002 r. zwiększyła się o 156,4 tys. ha, tj. o 55,3%,
- powierzchnia uprawy warzyw gruntowych zmniejszyła się o 65,3 tys. ha, tj. o 27,6%,
- powierzchnia plantacji truskawek zmniejszyła się o 15,6 tys. ha, tj. o 29,2%,
- przy spadku pogłowia zwierząt gospodarskich nastąpiło dalsze zmniejszenie areалу upraw pastewnych o 454,1 tys. ha, tj. o 44,7%,

Zmniejszenie ogólnej powierzchni pod zasiewami wynika przede wszystkim ze znacznie mniejszej liczby gospodarstw rolnych zajmujących się produkcją roślinną.

W 2002 r. ogólna liczba gospodarstw zajmujących się uprawą ziemiopłodów rolnych wynosiła 2006,9 tys., tj. 68,4% ogólnej liczby gospodarstw rolnych (w 1996 r. 2717,0 tys., tj. 88,6% ogółu gospodarstw), natomiast liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą poszczególnych ziemiopłodów wynosiła:

- pszenicy ozimej - 849,6 tys. gospodarstw, tj. 29,0% ogólnej liczby gospodarstw rolnych i w porównaniu do wyników z 1996 r. o 100,1 tys. (o 10,5%) gospodarstw mniej,
- pszenicy jarej - 387,1 tys. (13,2%), tj. o 37,7 tys. (o 10,8%) więcej niż w poprzednim spisie,
- żyta - 792,1 tys. (27,0%), tj. o 238,3 tys. (o 23,1%) mniej,
- jęczmienia ozimego - 155,3 tys. (5,3%), tj. o 49,9 tys. (o 47,3%) więcej,
- jęczmienia jarego - 501,5 tys. (17,1%), tj. o 34,4 tys. (o 7,4%) więcej,
- owsa - 560,4 tys. (19,1%), tj. o 3,2 tys. (o 0,6%) więcej,
- pszenżyta ozimego - 473,2 tys. (16,1%), tj. o 71,0 tys. (o 17,7%) więcej,
- pszenżyta jarego - 122,7 tys. (4,2%), tj. o 65,1 tys. (o 113,0%) więcej,
- kukurydzy na zielonkę i ziarno łącznie - 205,0 tys. (7,0%), tj. o 59,9 tys. (o 41,3%) więcej,
- ziemniaków - 1555,2 tys. (53,0%), tj. o 668,0 tys. (o 30,0%) mniej,
- buraków cukrowych - 101,3 tys. (3,5%), tj. o 157,4 tys. (o 60,8%) mniej,
- warzyw gruntowych - 617,1 tys. (21,0%), tj. o 1014,4 tys. (o 62,2%) gospodarstw mniej,
- truskawek - 196,2 tys. (6,7%), tj. o 228,9 tys. (o 53,9%) gospodarstw mniej, niż wykazano w 1996 r.

Liczba gospodarstw zajmujących się uprawą mieszanek zbożowych ozimych wyniosła 96,4 tys., tj. 3,3% ogólnej liczby gospodarstw rolnych, mieszanek zbożowych jarych - 697,9 tys. (23,8%), kukurydzy na zielonkę - 100,5 tys. (3,4%), kukurydzy na ziarno - 110,4 tys. (3,8%), rzepaku i rzepiku ozimego - 39,9 tys. (1,4%) oraz rzepaku i rzepiku jarego - 4,0 tys., tj. 0,1% ogólnej liczby gospodarstw rolnych.

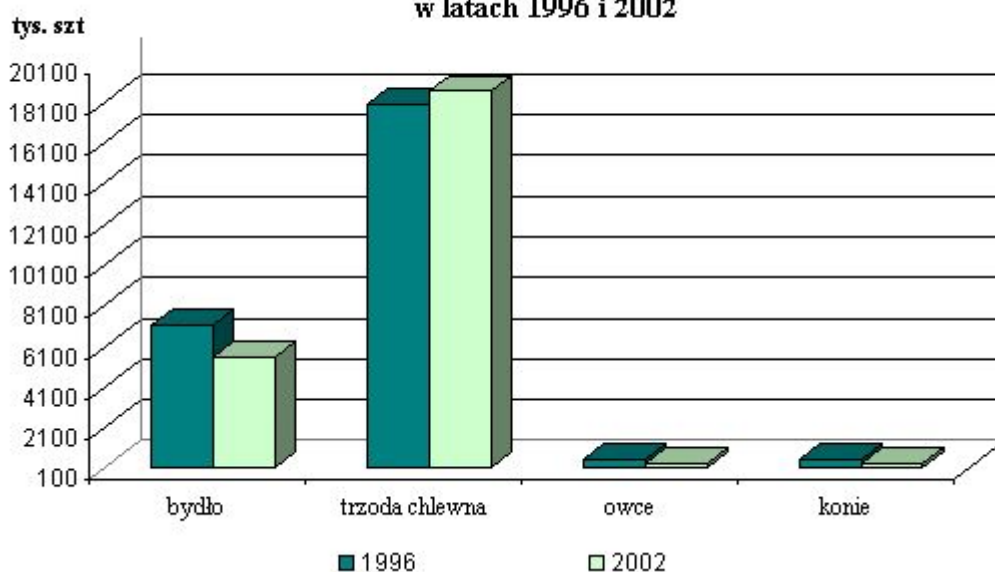
ZWIERZĘTA GOSPODARSKIE

Zgodnie z wynikami Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. pogłowie poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich wynosiło:

- bydła - 5532,7 tys. sztuk, w tym krów - 2873,2 tys. sztuk,
- trzody chlewnej - 18628,9 tys. sztuk, w tym loch - 1918,4 tys. sztuk,
- owiec - 345,3 tys. sztuk,
- koni - 329,6 tys. sztuk,
- kóz - 193,4 tys. sztuk,
- królików (samic reprodukcyjnych) - 870,4 tys. sztuk,
- pozostałych futerkowych (samic reprodukcyjnych) - 257,3 tys. sztuk,
- drobiu ogółem - 198783,5 tys. sztuk.

Ponadto zarejestrowano 562,4 tys. pni pszczelich.

**Rys. 12. Zwierzęta gospodarskie
w latach 1996 i 2002**

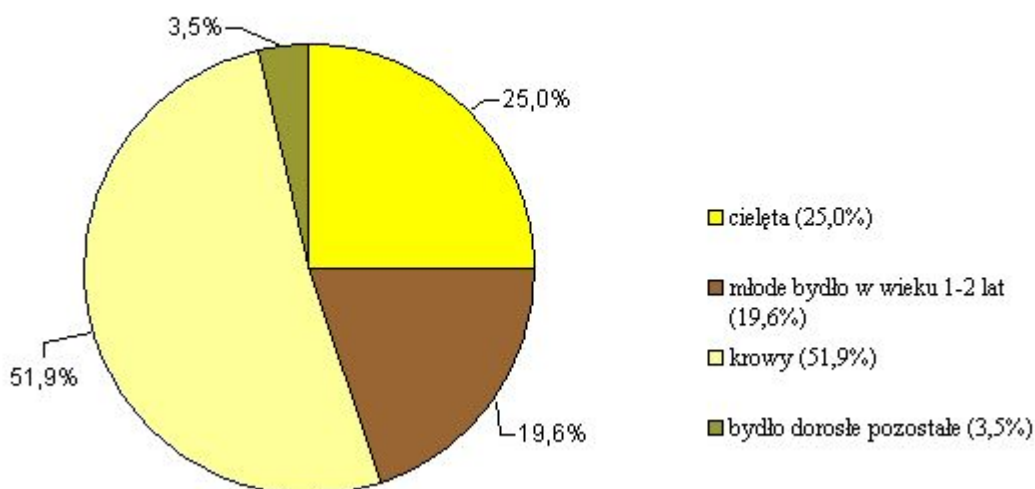

W porównaniu z informacjami uzyskanymi ze spisu pełnego w 1996 r., dane Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. wykazały spadek populacji następujących gatunków zwierząt gospodarskich: bydła o 22,5%, w tym krów - o 17,0%; owiec - o 37,4%; koni - o 42,1% oraz królików (samic) - o 20,2%. Odnotowano natomiast, w ciągu minionych 6 lat, wzrost liczebności pogłowia: trzody chlewnej - o 3,7%, w tym loch na chów - o 14,4%; kóz - o 7,8%; samic pozostałych zwierząt futerkowych - o 77,3%; pni pszczelich - o 16,8% oraz pogłowia drobiu ogółem - o 23,5%.

Zarejestrowane w Powszechnym Spisie Rolnym 2002 r. pogłowie bydła ogółem, w tym krów, w porównaniu z wynikami badania pogłowia bydła i owiec przeprowadzonego w czerwcu 2001 r., wykazało zmniejszenie populacji w dystansie rocznym odpowiednio o 3,5% i o 4,4%, a w przypadku pogłowia owiec - wzrost liczebności stada w skali roku o 0,6%. Pogłowie trzody chlewnej, w tym loch na chów, ustalone w PSR 2002 r., w porównaniu do wyników badania pogłowia trzody chlewnej według stanu w końcu lipca 2001 r., zwiększyło się w omawianym okresie odpowiednio o 8,9% i o 18,0%.

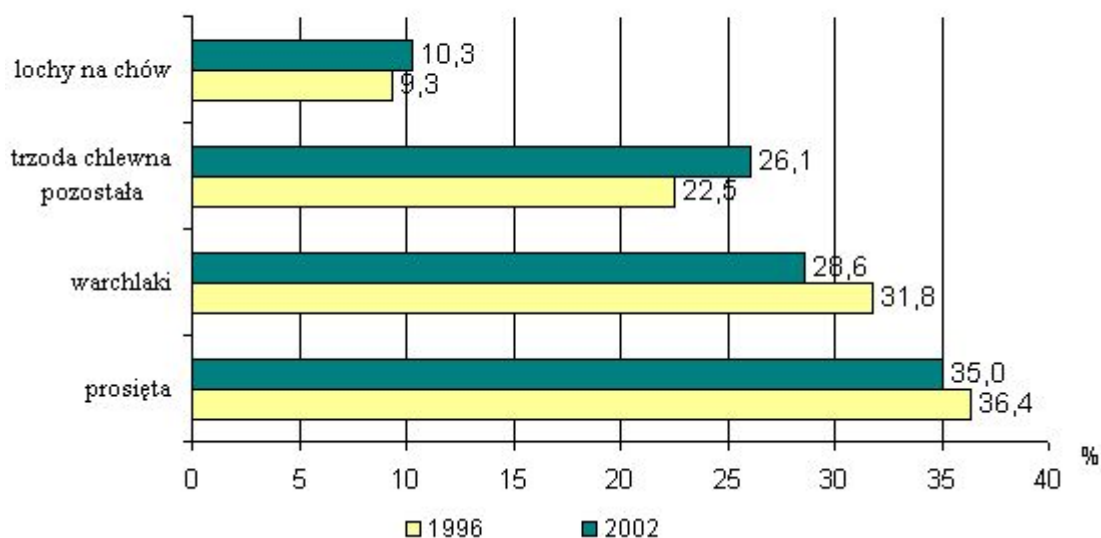
Według wyników PSR 2002 r. udział sektora prywatnego, w tym gospodarstw indywidualnych w rolnictwie ogółem w odniesieniu do stada bydła kształtował się na poziomie 98,2% i 94,5% wobec 96,7% i 92,4% według danych ze spisu pełnego w 1996 r., dla trzody chlewnej - 98,9% i 92,5% wobec 96,0% i 85,9% w 1996 r., a dla owiec - 94,5% i 90,2% wobec 88,7% i 77,4% w 1996 r. Odnotowany w chowie zwierząt wzrost udziału sektora prywatnego w rolnictwie ogółem w okresie od poprzedniego spisu pełnego świadczy o trwających ciągle zmianach własnościowych w gospodarstwach rolnych, umacnianiu się własności prywatnej i postępującej marginalizacji sektora publicznego.

Rys. 13. Struktura stada bydła w 2002 r.

W strukturze pogłowia bydła ogółem, w porównaniu z informacjami ze spisu pełnego 1996 r., wyraźnie wzrósł udział stada podstawowego krow - o 3,4 pkt, co, przy notowanej w tym okresie dużej redukcji stada bydła o 22,5% i jednocześnie znaczącym w 2002 r. udziale krow mlecznych w pogłowiu krow ogółem (99,2%), wskazywać może na ukierunkowanie chowu bydła przede wszystkim na produkcję mleka.

Rys. 14. Struktura stada trzody chlewnej w latach 1996 i 2002

W strukturze stada trzody chlewnej, w porównaniu z wynikami spisu pełnego z 1996 r., odnotowano spadek grupy prosiąt (o 1,4 pkt), warchlaków (o 3,2 pkt), natomiast wzrost udziału loch na chów (o 1,0 pkt) i tuczników (o 3,6 pkt).

Średnio w kraju obsada bydła na 100 ha użytków rolnych (bez gruntów nie stanowiących gospodarstw rolnych) w 2002 r. wynosiła 32,7 szt. i była mniejsza o 7,2 szt. od notowanej w 1996 r. Obsada owiec na 100 ha użytków rolnych wynosiła w 2002 r. 2,0 szt. wobec 3,1 szt. w 1996 r., a obsada trzody chlewnej na 100 ha gruntów ornych wynosiła 142,6 szt. wobec 130,5 szt. w 1996 r.

Tabl. 13. Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych/gruntów ornych w latach 1996 i 2002

Lata	Bydło	Owce	Konie	Kozy	Trzoda chlewna
	w sztukach na 100 ha użytków rolnych				w sztukach na 100 ha gruntów ornych
1996	39,9	3,1	3,2	1,0	130,5
2002	32,7	2,0	1,9	1,1	142,6

Wyniki PSR 2002 r. wykazały, że gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych 1 ha i mniej utrzymywały: 1,1% krajowego pogłowia bydła, 1,0% całego pogłowia trzody chlewnej, 4,4% populacji owiec, 4,5% pogłowia koni i 15,2% stada drobiu ogółem. W pozostałych gospodarstwach rolnych (tj. o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha) największym nasileniem chowu bydła i trzody chlewnej charakteryzowały się gospodarstwa średnie o powierzchni użytków rolnych 10-15 ha, owiec - gospodarstwa duże o powierzchni 100 i więcej ha, koni - gospodarstwa o powierzchni 3-5 ha użytków rolnych, drobiu - gospodarstwa małe - o areale użytków rolnych 1-2 ha.

W 2002 r., przeciętnie w kraju, na 1 spisane gospodarstwo rolne przypadało:

- bydła - 1,9 szt. (w 1996 r. - 2,3 szt.),
- trzody chlewnej - 6,4 szt. (w 1996 r. - 5,9 szt.),
- owiec i koni - 0,1 szt. (w 1996 r. - 0,2 szt.),
- drobiu ogółem - 67,8 szt. (w 1996 r. - 52,5 szt.).

W spisanych gospodarstwach, w ujęciu według grup obszarowych użytków rolnych, średnia obsada zwierząt w sztukach na 1 gospodarstwo w 2002 r. wynosiła:

- do 5 ha:

- bydło - 0,3
- trzoda chlewna - 0,7
- owce - 0,0
- konie - 0,1
- drób ogółem - 42,5

- 5 - 10 ha:

- bydło - 2,5
- trzoda chlewna - 7,6
- owce - 0,1
- konie - 0,2
- drób ogółem - 69,9

- 10 ha i więcej:

- bydło - 9,8
- trzoda chlewna - 36,1
- owce - 0,5
- konie - 0,3
- drób ogółem - 206,0.

BUDYNKI I BUDOWLE

W 2002 roku budynki i budowle (tj. obory, chlewnie, kurniki, wiaty, garaże, budynki wielofunkcyjne i pozostałe budynki) posiadało 2199,7 tys. gospodarstw rolnych (75,0% ogółu gospodarstw rolnych). W gospodarstwach tych spisano 5373,6 tys. budynków, w tym 1659,1tys. budynków inwentarskich i 3714,5 tys. budynków gospodarczych.

Większość budynków znajdowało się w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR (83,3%), w tym inwentarskich - 86,9%, gospodarczych - 81,7%. W1654,6tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR (o 11,5% mniej niż w 1996r.) znajdowało się 4477,1 tys. budynków, w tym 1441,4 tys. inwentarskich (więcej o 6,2% niż w 1996 r.) i 3035,7 tys. gospodarczych (więcej o 6,9% w porównaniu z 1996 r.).

W liczbie budynków ogółem największy udział stanowiły stodoły (23,5%), obory (18,2%) i budynki wielofunkcyjne (17,1%), pozostałe budynki stanowiły średnio około 7% budynków ogółem.

Udział gospodarstw dysponujących budynkami inwentarskimi i gospodarczymi w ogólnej liczbie gospodarstw był znacznie zróżnicowany w zależności od rodzaju budynku i grupy obszarowej użytków rolnych.

Gospodarstwa posiadające obory stanowiły przeciętnie w kraju 39,7% ogółu gospodarstw (w 1996 r. - 27,2%), przy czym dla gospodarstw powyżej 5 ha UR udział ten wyraźnie wzrastał do 50 - 60%.

Kurniki znajdowały się średnio w 13,0% ogółu gospodarstw. W zależności od wielkości gospodarstwa wskaźnik ten wzrastał, osiągając wartość około 30-34% w grupach obszarowych wynoszących 10 - 100 ha UR, a następnie (w gospodarstwach powyżej 100haUR) stopniowo zmniejszał się do około 9 %.

Gospodarstwa posiadające chlewnie stanowiły w kraju 10,7% ogółu gospodarstw (w1996 r. - 8,2%) i ich liczba systematycznie wzrastała wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych gospodarstwa. W grupie gospodarstw o powierzchni 7 - 10 ha użytków rolnych udział wynosił 20%, a o powierzchni 10 - 15 ha - około 30%, osiągając wartość 42-50% w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych powyżej 20 ha.

Udział gospodarstw posiadających stodoły średnio w kraju stanowił 39,5% (1996 r. - 37,1%) ogólnej liczby gospodarstw, a największy był w grupach obszarowych: o powierzchni użytków rolnych 15 - 30 ha (75%) oraz 5 - 10 ha i 30 - 50 ha (70 %).

Tabl. 14. Budynki i budowle według użytkowników w latach 1996 i 2002

Wyszczególnienie	1996		2002		
	Ogółem	Sektor prywatny		Sektor publiczny	
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne		
	w tysiącach sztuk				
Obory	842,3	919,6	917,3	913,5	2,3
Chlewnie	264,0	345,8	344,1	339,6	1,7
Kurniki	273,8	393,7	393,4	391,8	0,3
Stodoły	1145,6	1197,4	1195,2	1192,3	2,2
Wiaty	213,1	309,0	307,2	304,0	1,8
Garaże	527,2	837,4	834,8	828,3	2,6
Budynki wielofunkcyjne	987,3	1019,6	1017,0	1012,2	2,6
Inne pomieszczenia	126,4	351,1	345,5	337,5	5,6

Budynki wielofunkcyjne znajdowały się w 32,4% gospodarstw rolnych biorących udział w spisie (w 1996 r. - w 31,4%). Największy ich udział zarejestrowano (45-50%) w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 300 ha i więcej.

MASZYNY ROLNICZE

W 2002 r., w porównaniu z rokiem 1996, wzrosła ilość maszyn rolniczych w całym rolnictwie (z wyjątkiem silosokombajnów, przyczep zbierających i dożarek bańkowych, których ilość nieznacznie zmniejszyła się). Najwięcej, bo o około 50% wzrosła ilość pras zbierających i dożarek rurociągowych i o około 30% konwiowych schładzarek do mleka, ładowaczy chwytakowych, kombajnów zbożowych oraz opryskiwaczy ciągnikowych.

Liczba pozostałych maszyn wzrosła w granicach od ok. 4% do 17%.

Tabl. 15. Wybrane maszyny i urządzenia rolnicze według użytkowników w latach 1996 i 2002

Wyszczególnienie	1996	2002			
	Ogółem	Sektor prywatny			Sektor publiczny
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne		
w tysiącach sztuk					
Kombajny zbożowe	97,1	123,8	123,0	119,1	0,8
Kombajny ziemniaczane	76,5	81,4	81,2	80,8	0,2
Kombajny buraczane	27,0	32,5	32,3	31,8	0,2
Rozsiewacze nawozów	442,7	540,8	539,3	534,4	1,5
Rozrzutniki obornika	484,2	504,2	502,8	499,1	1,4
Kosiarki ciągnikowe	439,7	522,5	521,4	519,0	1,1
Kopaczki do ziemniaków	332,0	401,5	401,2	400,5	0,3
Sadzarki do ziemniaków	344,8	404,8	404,4	403,4	0,4
Przyczepy zbierające	98,0	96,2	95,6	94,6	0,6
Prasy zbierające	104,7	147,6	147,0	144,9	0,6
Polowe opryskiwacze ciągnikowe	372,2	473,2	472,1	469,0	1,1
Sadownicze opryskiwacze ciągnikowe	35,7	45,7	45,5	45,2	0,2
Dojarki rurociągowy	7,4	10,7	10,3	9,5	0,4
Konwiowe schładzarki do mleka	128,3	170,6	170,6	170,6	0,0

W 2002 roku ponad 97% maszyn rolniczych było wykorzystywane w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR.

Udział gospodarstw indywidualnych posiadających kombajny zbożowe przeciętnie w kraju wyniósł 5,9%, podczas gdy w grupie obszarowej 50 - 100 ha UR był najwyższy i wyniósł 65,6% (podobnie jak w 1996 r.).

Kombajny ziemniaczane posiadało 80,2 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR, co stanowiło 4,1% ogółu gospodarstw indywidualnych. Najwięcej (27,3%) kombajnów ziemniaczanych posiadały gospodarstwa w grupie obszarowej 30 - 50 ha użytków rolnych.

Kombajny buraczane znajdowały się w 31,4 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR, co stanowiło 1,6% ogółu gospodarstw, a najwięcej omawianych kombajnów posiadały gospodarstwa w przedziale 50 - 100 ha użytków rolnych (18,0%).

Ponad 141 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR dysponowało 144,7 tys. pras zbierających, tzn. że ich udział w gospodarstwach indywidualnych ogółem wyniósł 7,6%. W gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 30- 50 ha znajdowało się 50% tych maszyn.

MASZYNY ROLNICZE

W 2002 r., w porównaniu z rokiem 1996, wzrosła ilość maszyn rolniczych w całym rolnictwie (z wyjątkiem silosokombajnów, przyczep zbierających i dożarek bańkowych, których ilość nieznacznie zmniejszyła się). Najwięcej, bo o około 50% wzrosła ilość pras zbierających i dożarek rurociągowych i o około 30% konwiowych schładzarek do mleka, ładowaczy chwytakowych, kombajnów zbożowych oraz opryskiwaczy ciągnikowych.

Liczba pozostałych maszyn wzrosła w granicach od ok. 4% do 17%.

Tabl. 15. Wybrane maszyny i urządzenia rolnicze według użytkowników w latach 1996 i 2002

Wyszczególnienie	1996	2002			
	Ogółem	Sektor prywatny			Sektor publiczny
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne		
w tysiącach sztuk					
Kombajny zbożowe	97,1	123,8	123,0	119,1	0,8
Kombajny ziemniaczane	76,5	81,4	81,2	80,8	0,2
Kombajny buraczane	27,0	32,5	32,3	31,8	0,2
Rozsiewacze nawozów	442,7	540,8	539,3	534,4	1,5
Rozrzutniki obornika	484,2	504,2	502,8	499,1	1,4
Kosiarki ciągnikowe	439,7	522,5	521,4	519,0	1,1
Kopaczki do ziemniaków	332,0	401,5	401,2	400,5	0,3
Sadzarki do ziemniaków	344,8	404,8	404,4	403,4	0,4
Przyczepy zbierające	98,0	96,2	95,6	94,6	0,6
Prasy zbierające	104,7	147,6	147,0	144,9	0,6
Polowe opryskiwacze ciągnikowe	372,2	473,2	472,1	469,0	1,1
Sadownicze opryskiwacze ciągnikowe	35,7	45,7	45,5	45,2	0,2
Dojarki rurociągowy	7,4	10,7	10,3	9,5	0,4
Konwiowe schładzarki do mleka	128,3	170,6	170,6	170,6	0,0

W 2002 roku ponad 97% maszyn rolniczych było wykorzystywane w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR.

Udział gospodarstw indywidualnych posiadających kombajny zbożowe przeciętnie w kraju wyniósł 5,9%, podczas gdy w grupie obszarowej 50 - 100 ha UR był najwyższy i wyniósł 65,6% (podobnie jak w 1996 r.).

Kombajny ziemniaczane posiadało 80,2 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR, co stanowiło 4,1% ogółu gospodarstw indywidualnych. Najwięcej (27,3%) kombajnów ziemniaczanych posiadały gospodarstwa w grupie obszarowej 30 - 50 ha użytków rolnych.

Kombajny buraczane znajdowały się w 31,4 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR, co stanowiło 1,6% ogółu gospodarstw, a najwięcej omawianych kombajnów posiadały gospodarstwa w przedziale 50 - 100 ha użytków rolnych (18,0%).

Ponad 141 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR dysponowało 144,7 tys. pras zbierających, tzn. że ich udział w gospodarstwach indywidualnych ogółem wyniósł 7,6%. W gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 30- 50 ha znajdowało się 50% tych maszyn.